MKUTANO KATI YA IDARA YA WANYAMAPORI, JUMUIA ZA KIJAMII ZILIZOIDHINISHWA (AA) ZA MAENEO YA HIFADHI ZA WANYAMAPORI ZA JUMUIA (WMA), WAWAKILISHI WA VIJIJI, WILAYA NA MAKAMPUNI YA KITALII JUU YA KANUNI ZA UTUMIAJI WANYAMAPORI KATIKA ARDHI ZA VIJIJI NA MAENEO TENGEFU

APRILI 28-29, 2008
HOTEL YA IMPALA, ARUSHA

KUMBUKUMBU ZA MKUTANO NA MAANGALIZO

IMEANDALIWA NA:
JUMUIKO LA MALIASILI TANZANIA (TNRF)
SLP 15605, ARUSHA
info@tnrf.org

Washiriki wa mkutano na itifaki viliwezeshwa na:
Mfuko wa Wanyamapori Afrika (AWF)
Jumuiko la Maliasili Tanzania (TNRF)
Idara ya Wanyamapori, Wizara ya Maliasili na Utalii

Kwa msaada wa kiukarimu toka:
Hoteli ya Impala Ltd.

Kanusho: Muhtasari huu si nakala halisi ya kumbukumbu za mkutano. Badala yake zinawakilisha hoja za msingi na masuala muhimu yaliyowasilishwa, yaliyochangiwa na kujadiliwa katika mjadala katika mkutano wa siku mbili na pia kama muhtasari wa mijadala katika vikundi.

MUHTASARI MKUU

Mkutano huu uliitishwa na Mkurugenzi wa Idara ya Wanyamapori kama sehemu ya kufungua ukurasa mpya katika mahusiano na ushirikiano kati ya Idara ya Wanyamapori na wadau wa wanyamapori – jamii, sekta binafsi na mashirika yasiyo ya kiserikali. Kwa ujumla takribani watu 350 walihudhuria katika mkutano wa siku mbili na hili ilitokana na ushirikiano mzuri miongoni mwa wawezeshaji wa mkutano.

Kanuni za Maeneo ya Hifadhi za Wanyamapori za Jumuia (2005) ikilinganishwa na Maeneo ya Hifadhi za Wanyamapori za Jumuia yenyewe vilijadiliwa siku ya kwanza ya mkutano. Siku ya pili mkutano ulijadili na kutafuta maoni juu ya Kanuni za Uhifadhi wa Wanyamapori (Matumizi yasiyo ya uvunaji), tangazo la serikali na. 196 la tarehe 14 Septemba 2007 (Hapa imerejewa kama 'Kanuni Mpya').

Zaidi ya hapo, Uhifadhi Wanyamapori (Uwindaji Wanyama) Kanuni: Tangazo la Serikali Na. 272 (1974), Uhifadhi Wanyamapori (Ukamataji Wanyama) Kanuni: Tangazo la Serikali Na. 274 (1974) na Uhifadhi Wanyama (Uwindaji Kitalii) Kanuni: Tangazo la Serikali Na. 306 (2002) zilirejewa lakini hazikujadiliwa kwa undani kama Kanuni Mpya.

Mjadala kwa siku zote mbili ulikuwa wazi, huru na unakigusa kila nyanja, na uwakilishi mpana kutoka kwa wadau wote. Usimamizi wa mkutano siku ya pili ulikuwa mzuri zaidi ukilinganisha na siku ya kwanza. Kwa upande mwingine, hali ya mkutano siku zote mbili ulikuwa wa kujenga na mtazamo chanya. Mkutano ulipangwa katika hali ya kuimarisha mahusiano na mawasiliano kwa uwazi miongoni mwa Idara ya Wanyamapori na wadau wote na hivyo kuruhusu mawazo na mangalizo muhimu kutolewa.

Umakini wa Mkurugenzi wa Idara ya Wanyamapori ulimwezesha kuanza na migogoro iliyopo kati ya makampuni ya uwindaji na yale ya kupiga picha, na pia kati ya makampuni ya kitalii na wananchi. Baadhi ya masuala yalijadiliwa katika mkutano wa siku mbili, lakini zaidi katika mkutano maalumu wa wadau waliotoka Wilaya za Longido, Simanjiro na Serengeti na mkutano mwingine ambao ulikwishafanyika Wilaya ya Ngorongoro. Matokeo ya mikutano hiyo yameelezwa katika taarifa tofauti.

A. Siku ya kwanza

Wanajamii, wawakilishi toka halmashauri na mashirika yasiyo ya kiserikali walihudhuria siku hii. Pia makampuni machache ya wawindaji na wapiga picha nao walihudhuria. Baada ya mada ya maeneo ya Hifadhi za Wanyamapori za Wanajamii, Usimamizi wa Ardhi na Kanuni Mpya makundi yalijadili mada zifuatazo:

1. **Mgawanyo wa mapato**
    - i. Mapato ni vyema yagawanywe kwa haki kudhiti migogoro.
    - ii. 35% ipewe serikali kuu
    - iii. 65% serikali za mitaa zinapata zaidi kwa sababu ziko karibu na migogoro ya wanyama.
    - iv. Serikali ya mitaa inatakiwa kupata 65% kwa sababu zifuatazo:
        - a. Jamii huathirika zaidi na wanyamapori
        - b. Raia wanaoishi na wanyamapori si rahisi kujihusisha na shughuli za uzalishaji kama ufugaji na kilimo.
    - v. Mara 65% ifikapo wilayani, 60% ipewe jamii na 40% itumiwe na shughuli za Halmashauri

2. ***Usimamizi wa vitalu vya uwindaji***
    - i. Maombi ya vitalu katika Mapori ya Akiba yapelekwe moja kwa moja kwa Mkurugenzi wa Idara ya Wanyamapori.
    - ii. Maombi ya vitalu katika Maeneo ya Hifadhi ya Jumuia (WMA) mara baada ya kujadiliwa yapelekwe katika Bodi ya Ushauri ya Wilaya na badae kwa Mkurugenzi wa Idara ya Wanyamapori kwa idhini yake.

iii. Ni wajibu wa Jumuia ya kijamii iliyoidhinishwa kufuatilia vitalu vilivyo katika Maeneo ya Hifadhi ya Jumuia (WMA).

3. Utatuzi wa migogoro

i. Njia za Utatuzi wa Migogoro
- Kila eneo liwe na mpango wa matumizi bora ya ardhi. Mpango huu ni budi uheshimiwe na kufuatwa na wadau wote.
- Kanuni, sheria na mchakato ni budi vifuatwe na makundi yote.
- Kama mgogoro ukijitokeza, utatuzi uanze na majadiliano miongoni mwa wahusika tu

ii. Kama majadiliano ya awali yameshindikana, wahusika waende kwenye Bodi ya Ushauri ya Wilaya katika maeneo ya hifadhi ya vijiji kwa ushauri zaidi.
- Na kama Bodi ya Ushauri ya Wilaya ikishindwa, basi, wahusika wachague msuluhishi ambaye anakubalika pande zote.
- Na kama msuluhishi akishindwa, wahusika wapeleke shauri lao mahakamani.
- Pia, mikataba ni budi ipitiwe mara kwa mara.
- Adhabu kwa mwekezaji anayevunja sheria iwe kubwa.

B. Siku ya pili

Makampuni ya sekta binafsi (hasa utalii wa kupiga picha na uvunaji) walihudhuria siku ya pili. Pamoja nao walihudhuria pia wawakilishi wachache toka jamii, halmashauri za wilaya na mashirika yasiyo ya kiserikali. Baada ya utangulizi wa Mkurugenzi wa Idara ya Wanyamapori na kuwasilishwa kwa mada ya Kanuni Mpya, vikundi vya mjadala vilijadili yafuatayo:

1. Mfumo wa ada na utaratibu wa malipo

i. Ilipendekezwa kuwa mfumo wa ada uliopendekezwa usitekelezwe. Unausumbufu, changamano, na hautekelezeki au kukagulika.

ii. Tunapendekeza mfumo wenye ngazi mbili ambao utawezekana na kutambua matakwa ya jamii na yale ya Idara ya Wanyamapori.
- ***Malipo ya 1: Ada ya kitanda***
  - a. Ada zitakubalika na mwenye kumiliki ardhi na mwekezaji (i.e. kijiji, Jumuia ya kijamii iliyoidhinishwa au idara ya wanyamapori)
  - b. Mikataba inabaki kuwa halali
- ***Malipo ya 2: Ada ya shughuli za Wanyama***
  - a. Ada hii hulipwa kwa Idara ya Wanyamapori na pia hujumuisha mchango wa wilaya.
  - b. Ada hii itajumuisha shughuli za kiutalii zilizoorodheshwa katika upiga picha wa kitalii.
    - Utalii wa picha (game drives)
    - Utalii wa picha – Usiku (night game drives)
    - Safari za miguu (walking safaris)
    - Milo nyikani (bush meals)
    - Mandari (picnics)
    - Safari za mitumbwi (rafting, boating)
    - Ada ya kuongoza wageni (guiding)

iii. Imependekezwa mfumo ufuatao wa ada (wasio wakJumuia ya Kijamii iliyoidhinishwazi):
- Mapori ya Akiba (GR) $30
- Mapori Tengefu (GCA) $15
- Maeneo ya Wazi / Maeneo ya Hifadhi za Wanyamapori za Jumuia $10
- Ada hizi hazitahusika: Ada ya gari, Ada ya kuongoza wageni, Ada ya kundi, Ada ya kiwanja, Ada ya mtumbwi

iv. Uvuvi inafikiriwa ni shughuli ya uvunaji.

v. Ada zisibadilishwe bila taarifa ya miezi 12.

vi. Makundi ya ada
- Wageni
- Wenyeji
- Watu wazima
- Watoto na wanafunzi

vii. Ulinzi wa eneo

a. Ada ya shughuli za wanyamapori inaweza kukusanywa na kulipwa kama mwekezaji ana makubaliano ya kulaza wageni na mmiliki wa radhi. Katika mapori ya akiba ada hiyo hulipwa Idara ya wanyamapori. Katika Mapori Tengefu and Maeneo ya wazi ada ya shughuli za wanyamapori hulipwa kijijini

b. Hii itasaidia watalii wa mchana tu kutoharibu raslimali na kuhimiza uwakili wa malihai.

viii. Hitimisho

a. Ada zote zikotolewe na kulipwa akaunti za benki Idara ya Wanyamapori au jamii

b. Malipo ya 1: Malipo ya kitanda tayari yapo.

c. Malipo ya 2: Yataombewa kuanzia Julai 1 2008 na kulipwa moja kwa moja kwa Mkurugenzi wa Idara ya Wanyamapori

d. Lengo ni kuunda mfumo rahisi ambao ni rahisi kuusimamia, rahisi kuukagua, ulio wazi, unaojitosheleza, endelevu, unaohakikisha wote jamii na serikali kuu wanafaidika na unalinda maliasili kwa vizazi vijavyo.

2. Ni vipi watumia raslimali wote wanaweza kufanya kazi pamoja

i. Wawekezaji wa utalii wa picha na uwindaji wanapaswa kufanya kazi kwa mwafaka.

ii. Chombo cha uratibu wa utalii wa picha na matumizi yasiyo ya uvunaji ni budi kiundwe ili kuhusisha makampuni yote ya utalii katika maamuzi.

iii. Wanavijiji, Maeneo ya hifadhi ya wanyamapori ya Jumuia na wawekezaji ni vizuri wawe wazi kwa masuala ya mchakato wa zabuni mikataba, majadiliano na makubaliano ya kimikataba.

iv. Mikataba katika maeneo ya Hifadhi ya Jamii inatakiwa kupanda hadi kuwa miaka 5 na mteja apewe nafasi ya kwanza katika kufanya upya mkataba kama ametimiza vigezo husika kiutendaji.

v. Hamasa ya wadau wa utalii ni vema iinuliwe hasa katika sera, sheria, kanuni na misingi ya biashara.

3. Ugawanaji mafao na mapato

i. Makundi husika:
- Jumuia ya Kijamii iliyoidhinishwa
- Wilaya
- Serikali kuu, Idara ya Wanyamapori
- Jamii

ii. Maeneo:
- Maeneo ya Hifadhi ya Wanyamapori ya Jumuia (WMA)
- Mapori Tengefu
- Maeneo ya wazi
- Mapori ya Akiba

iii. Mapendekezo ya Mgawanyo:

a. Maeneo ya Hifadhi za Wanyamapori za Jumuia (WMA) – Matumizi ya Uvunaji (Nyara) na Matumizi yasiyo ya Uvunaji.
   - Jamii 55 %
   - Wilaya 15 %
   - Jumuia ya kijamii iliyoidhinishwa 10 %
   - Idara ya Wanyamapori 20 %

b. Mapori Tengefu na Maeneo ya Wazi – Uvunaji (Nyara) na matumizi yasiyo ya uvunaji
   - Jamii 65 %
   - Wilaya 15 %
   - Idara wanyamapori 20 %

c. Mapori ya Akiba - haikujadiliwa.

4. Nafasi ya watumiaji wa wanyamapori katika ulinzi wa raslimali

Kuhakikisha uendelevu wa kiuchumi wa raslimali za wanyamapori kunahitajika:

i. Mawasiliano miongoni mwa wadau (yaani wawindaji, kampuni za kitalii, serikali, Asasi zisizo za kiserikali, jamii
ii. Ushirikiano miongoni mwa wadau wote
iii. Uwezeshaji
iv. Uwazi katika ngazi zote
v. Kushirikisha pande zote ili kupata mwafaka wa viunzi vya kisheria
vi. Urahisishaji na kunyoosha matendo ya kibiashara

SHUKRANI

Jumuiko la Maliasili Tanzania (TNRF) na Mfuko wa Wanyamapori Afrika (AWF) wangependa kushukuru na kutambua ushirikiano uliotolewa na Idar ya Wanyamapori, hususa Mkurugenzi wa Idara ya Wanyamapori Bwana E. Tarimo, na Naibu Mkurugenzi, Maendeleo ya Wanyamapori, Bi. M. Zacharia waliowezesha mkutano huu ufanikiwe.

AWF na TNRF wangependa pia kutambua na kukiri msaada uliotolewa na Hoteli ya Impala katika kubeba baadhi ya gharama za kuendesha mkutano huu.

YALIYOMO

1 UTANGULIZI 9

2 SIKU YA KWANZA: JAMII 10

2.1 Utambulisho kimakundi 10

2.2 Sala 10

2.3 Utangulizi kutoka kwa Mkurugenzi wa Idara ya Wanyamapori 11

2.4 Mada juu ya Uwekezaji katika Maeneo ya Hifadhi za Wanyamapori za Jumuia (WMA), na Naibu Mkurugenzi, Maendeleo ya Wanyamapori, Bi. Miriam Zacharia 11

Zifuatazo ni hoja zilizotolewa na ufafanuzi kutoka kwa mtoa mada: 11

2.5 Mada juu ya Usimamizi wa Ardhi za Vijiji, na Bw. David Mushendwa, Mwanasheria, Wizara ya Ardhi, Makazi na Maendeleo ya Mijini, Ofisi ya Kamishina 12

2.6 Mjadala wa Jumla 13

2.7 Mada juu ya Kanuni za Uhifadhi wa Wanyamapori, Matumizi yasiyo ya Uvunaji (2007), na Kaimu Mkurugenzi, Matumizi ya Wanyamapori, Mr. Mohammed Madehele 19

2.8 Mjadala kimakundi 20

2.8.1 Mawasilisho juu ya mgawanyo wa mapato 21

2.8.2 Mawasilisho juu ya mfumo wa ada 21

2.8.3 Mawasilisho juu ya usimamizi wa vitalu vya uwindaji 22

2.8.4 *A. Mapendekezo:* 22

2.8.5 Mawasilisho juu ya Utatuzi wa Migogoro ya matumizi ya Raslimali 22

3 MAKAMPUNI YA KITALII NA WAWEKEZAJI 24

3.1 Utambulisho kimakundi 24

3.2 Sala 24

3.3 Utambulisho na Mkurugenzi wa Idara ya Wanyamapori 24

3.4 Mada juu ya "Kanuni za matumizi mbalimbali ya wanyamapori" na Kaimu Mkurugenzi, Matumizi ya Wanyamaporim, Bw. Mohammed Madehele 25

3.5 Michango ya wote 26

3.6 Mjadala kimakundi 29

3.6.1 Mawasilisho1：Mfumo wa Ada na Utaratibu wa Malipo 29

3.6.2 Mawasilisho 2: Ni vipi watumiaji wa raslimali wanyamapori wanaweza kukaa pamoja? 30
3.6.3 Mawasilisho 3: Ugawanaji Mafao na Mapato 31
3.6.4 Mawasilisho 4: Nafasi ya watumiaji wanyamapori katika ulinzi wa raslimali 32
3.7 Kufunga Mkutano 33
A 1 Orodha ya Makabrasha Waliyopewa Washiriki 34
A 2 Orodha ya Washiriki 35
A 3 Muhtasari wa Tathmini ya Washiriki 42

1 UTANGULIZI

MUHTASARI TENDAJI

Mkutano huu uliitishwa na Mkurugenzi wa Idara ya Wanyamapori kama sehemu ya kufungua ukurasa mpya katika mahusiano na ushirikiano kati ya Idara ya Wanyamapori na wadau wa wanyamapori – jamii, sekta binafsi na mashirika yasiyo ya kiserikali. Kwa ujumla takribani watu 350 walihudhuria katika mkutano wa siku mbili na hili ilitokana na ushirikiano mzuri miongoni mwa wawezeshaji wa mkutano.

Kanuni za Maeneo ya Hifadhi za Wanyamapori za Jumuia (2005) ikilinganishwa na Maeneo ya Hifadhi za Wanyamapori za Jumuia yenyewe vilijadiliwa siku ya kwanza ya mkutano. Siku ya pili mkutano ulijadili na kutafuta maoni juu ya Kanuni za Uhifadhi wa Wanyamapori (Matumizi yasiyo ya uvunaji), tangazo la serikali na. 196 la tarehe 14 Septemba 2007 (Hapa imerejewa kama 'Kanuni Mpya'). "Ingawa kulifanyika ushauri kidogo juu ya hali ya Kanuni Mpya, kwa ujumla Kanuni hizi zimewashangaza wengi na kusababisha hofu na mahangaiko"

Kwa muhtasari, Kanuni Mpya zinampa Mkurugenzi wa Idara ya Wanyamapori mamlaka juu ya matumizi yote ya utumiaji usio wa uvunaji nchini Tanzania. Hususani, Kanuni Mpya zinampa Mkurugenzi wa Idara ya Wanyamapori madaraka ya kuidhinisha au kusitisha matumizi ya biashara yoyote isiyo ya uvunaji wanyamapori katika maeneo nje ya hifadhi za taifa na Mamlaka ya Hifadhi ya Ngorongoro. Zaidi sana, kanuni hizi zimeweka taratibu za kuombea vibali vya uendeshaji na kupanda ada zitakazotozwa kwa matumizi ya wanyamapori yasiyo ya ulaji ambazo zinapaswa kulipwa kwa Mkurugenzi wa Idara ya Wanyamapori.

Mkutano huu wa siku mbili ulijadili moja kwa moja masuala haya na kutoa mapendekezo ya kupitia mfumo wa ada wa sasa na kupanga kanuni za ugawanaji mapato.

Zaidi ya hapo, Uhifadhi Wanyamapori (Uwindaji Wanyama) Kanuni: Tangazo la Serikali Na. 272 (1974), Uhifadhi Wanyamapori (Ukamataji Wanyama) Kanuni: Tangazo la Serikali Na. 274 (1974) na Uhifadhi Wanyama (Uwindaji Kitalii) Kanuni: Tangazo la Serikali Na. 306 (2002) zilirejewa lakini hazikujadiliwa kwa undani kama Kanuni Mpya.

Mjadala kwa siku zote mbili ulikuwa wazi, huru na ukigusa kila nyanja, na uwakilishi mpana kutoka kwa wadau wote. Usimamizi wa mkutano siku ya pili ulikuwa mzuri zaidi ukilinganisha na siku ya kwanza. Kwa upande mwingine, hali ya mkutano siku zote mbili ulikuwa wa kujenga na mtazamo chanya. Mkutano ulipangwa katika hali ya kuimarisha mahusiano na mawasiliano kwa uwazi miongoni mwa Idara ya Wanyamapori na wadau wote na hivyo kuruhusu mawazo na maangalizo muhimu kutolewa.

Umakini wa Mkurugenzi wa Idara ya Wanyamapori ulimwezesha kuanza na migogoro iliyopo kati ya makampuni ya uwindaji nay ale ya kupiga picha, na pia kati ya makampuni ya kitalii na wananchi. Baadhi ya masuala yalijadiliwa katika mkutano wa siku mbili, lakini zaidi katika mkutano maalumu wa wadau waliotoka Longido, Simanjiro na Serengeti na mkutano mwingine ambao ulikwishafanyika awali huko Ngorongoro. Matokeo ya mikutano hiyo yameelezwa katika taarifa tofauti.

2 SIKU YA KWANZA: JAMII

Kulingana na aina ya washiriki waliohudhuria siku ya kwanza mkutano uliendeshwa kwa Kiswahili.

Angalizo la Sekretariat ya TNRF: Kwa ujumla, mkutano ulionekana kuwa umefanikiwa kwa vile uliweka msingi kwa mikutano ya ushauri kama huu hapo baadae. Hata hivyo, kwa dharura mkurugenzi alilazimika kuondoka kwa kwa siku ya kwanza. Mkutano ungeweza kufanyika vizuri na kusingekuwa na upotevu wa muda uliojitokeza siku ya kwanza kutokana na mwenyekiti wa siku hiyo. Uwezeshwaji wa baadhi ya kazi za vikundi ungekuwa umeboreshwa zaidi, hata hivyo kuna matokeo mazuri yalipatikana. Mkutano uliongozwa na Mkuu wa Wilaya na akiwa na wakuu wengine wa wilaya au wasaidizi wao pembeni yake; hii ilisababisha wakati fulani mkutano kuanza kuwa wa kisiasa na hivyo kupoteza mwelekeo wake kitaalamu na kutokuwa shirikishi vya kutosha kama ulivyotegemewa. Hata hivyo kuna baadhi ya matokeo mazuri yalipatikana. Pia, idadi ya wanavijiji, jumuia za kijamii zilizoidhinishwa na uwakilishi wa wilaya ulikuwa mkubwa.

2.1 Utambulisho kimakundi

Washiriki: (Kutoka Wilaya za Babati, Serengeti, Mbulu, Monduli, Loliondo, Longido na Simanjiro)

- Viongozi wa jamii
- Viongozi wa Jumuia za kijamii ziliozoidhinishwa (AA) kuendesha Maeneo ya Hifadhi za Wanyamapori za Jumuia (WMA)
- Makatibu Tarafa
- Wakuu wa wilaya
- Viongozi wa CCM

- Mashirika yasiyo ya kiserikali: UCRT, PINGO, TAPHGO, Mfuko wa Wanyamapori Afrika (AWF), Jumuiko la Maliasili Tanzania (TNRF), WWF

- Idara ya Wanyamapori

Wengine:

- Makampuni ya uwindaji
- Makampuni ya utalii wa kupiga picha

2.2 Sala

Sala zilifanywa na baadhi ya watu baada ya kuombwa na Mkurugenzi wa Idara ya Wanyamapori kufanya hivyo kutoka kwa madhehebu tofauti ya kiimani.

2.3 Utangulizi kutoka kwa Mkurugenzi wa Idara ya Wanyamapori

Mkurugenzi wa Idara ya Wanyamapori alitoa ukaribisho kwa hotuba iliyowahimiza washiriki kuchangia kwa bidii katika majadiliano na kufikiri kwa makini juu ya maendeleo halisi dhidi ya Kanuni Mpya. Baada ya hapo Mkurugenzi wa Idara ya Wanyamapori aliondoka kwa majukumu muhimu na akamchagua Mkuu wa Wilaya ya Babati, Bw. David Hollela kuongoza mkutano. Waandishi wa habari waliombwa kuhudhuria siku ya pili ili siku ya kwanza wananchi wawe huru kutoa mawazo yao bila woga wa kuwa kuna mtu anayechukua taarifa zao.

2.4 Mada juu ya Uwekezaji katika Maeneo ya Hifadhi za Wanyamapori za Jumuia (WMA), na Naibu Mkurugenzi, Maendeleo ya Wanyamapori, Bi. Miriam Zacharia

Zifuatazo ni hoja zilizotolewa na ufafanuzi kutoka kwa mtoa mada:

a. Kwanini kuwekeza katika Maeneo ya Hifadhi za Wanyamapori za Jumuia (WMA)?
b. Sera ya wanyamapori iliyorekebishwa (2007) haina tofauti sana na ile ya sera ya wanyamapori ya 1998. Kanuni Mpya (2007) zinaakisi masuala ya umiliki kutoka katika Sera ya Ardhi ya 1994. Hakuna chochote kinachohusiana na usimamizi wa wanyamapori kilichobadilika.
c. Hakuna sheria mpya ya wanyamapori hadi wakati huu, isipokuwa Kanuni Mpya.
d. Hakuna kanuni zingine mbali na Kanuni za Maeneo ya Hifadhi za Wanyamapori za Jumuia (WMA) ambazo ndizo zitasimamia masuala ya wanyamapori katika ardhi ya vijiji.
e. Istilahi za usimamizi wa wanyamapori ni vizuri ziwe wazi. Mtu asiseme "*uendeshaji*" kumaanisha "*usimamizi*" akirejea kazi za kawaida za uendeshaji zinazofanywa na wanavijiji wakati neno hilo hutumiwa kumaanisha majukumu ya kiuendeshaji kiserikali zaidi.
f. Maeneo ya Hifadhi za Wanyamapori za Jumuia (WMA) hayasimamiwi na serikali za vijiji, badala yake ni Jumuia za kijamii ziliyoidhinishwa (AA) ambazo ni Jumuia za Kijamii zinazoundwa na watu wazima waliozidi umri wa miaka 18, na kukubaliwa na serikali za vijiji kusimamia raslimali wanyamapori.
g. Jumuia ya kijamii iliyoidhinishwa (AA) haina mamlaka juu ya serikali ya kijiji kuhusiana na masuala ya ardhi. Jumuia ya kijamii iliyoidhinishwa ni wakala tu aliyeundwa ili kuendesha usimamizi wa wa wanyamapori.
h. Watu wanashangaa ni kwa nini viongozi wa Jumuia ya kijamii iliyoidhinishwa (AA) hawawezi pia kuwa wajumbe wa serikali ya kijiji. Sababu ni kwamba mtu akiwa na majukumu katika kila asasi anaweza kusababisha migongano ya kimasilahi. Jumuia ya kijamii iliyoidhinishwa si kwa faida ya wachache, bali ni kwa faida ya raia wote.
i. Jumuia ya kijamii iliyoidhinishwa (AA) yaweza kuingia katika mkataba na wawekezaji kwa matumizi ya wanyamapori katika ardhi ya kijiji. Mikataba hii yaweza kudumu miaka mitatu kabla ya kufanywa upya. Kipindi hiki kifupi hupunguza mzigo kwa jamii juu ya uwezekano wa kutokea migogoro kati ya wananchi na mwekezaji.
j. Marufuku kuunda mkataba kati ya Jumuia ya kijamii iliyoidhinishwa (AA) na kampuni ya uwindaji. Uwindaji unasimamiwa na Kanuni za Wanyamapori za 2000 pitio la 2002 (Uwindaji wa kitalii), na hivyo kuwa chini ya madaraka ya Mkurugenzi wa Idara ya Wanyamapori.
k. Tathmini ya Athari za Mazingira (EIA) ni sharti la Baraza la Usimamizi wa Mazingira (NEMC), Sheria ya Usimamizi wa Mazingira (2004) na mwekezaji lazima alipie tathmini hiyo. Ni

vyema Halmashauri za Wilaya zielewe majadiliano ya kiuwekezaji ili ziweze kusaidia katika tathmini.

l. Serikali kuu ipo kwa ajili ya kutoa ushauri wa kitaalamu, lakini Jumuia ya kijamii iliyoidhinishwa (AA) itafanya kazi kwa karibu na mamlaka ya serikali ya mtaa.
m. Nafasi ya serikali kuu ni kufuatilia.
n. Jumuia ya kijamii iliyoidhinishwa huchagua maeneo ya makambi pamoja na uandaaji wa mpango kabambe wa uendeshaji wa eneo la hifadhi ya Jumuia (GMP au RZMP). Wawekezaji lazima wafuate maamuzi ya Jumuia ya kijamii iliyoidhinishwa (AA), ambazo huhusisha masuala kama usimamizi wa maji, ikolojia ya wanyamapori na mahitaji ya mifugo.
o. Kumbuka kuwa jumuia za kijamii (CBO) na asasi zisizo za kiserikali (NGO) ziko chini ya mamlaka ya Mkuu wa Wilaya.
p. Kanuni za Maeneo ya Hifadhi za Wanyamapori za Jumuia (WMA) pia hutoa viwango kwa mikataba ya uwekezaji.
q. Bodi ya Ushauri ya Wilaya kwa ajili ya Maeneo ya Hifadhi za Wanyamapori za Jumuia (WMA) ina wawakilishi mbalimbali.
r. Mkurugenzi wa Idara ya Wanyamapori lazima ajulishwe kuhusu mikataba hiyo.
s. Hakuna mwekezaji yeyote anayeweza kuingia katika eneo na kuanza kazi bila kutajwa katika mkataba.
t. Jumuia ya kijamii iliyoidhinishwa (AA) na mwekezaji lazima kwanza washauriane na Halmashauri za Wilaya kabla ya kuanza majadiliano yao. Na mkataba lazima uidhinishwe na wilaya. Hii inawagusa makampuni ya utalii wa kupiga picha.
u. Afisa Wanyamapori wa Wilaya katika mazingira fulani aweza kuwa ametoa vibali na hii atakuwa amefanya kimakosa. Hilo haliko ndani ya uwezo wake kutoa vibali katika maeneo ya Maeneo ya Hifadhi za Wanyamapori za Jumuia (WMA).
v. Maeneo ni vizuri yakagawanywa kikanda kulingana na matumizi ili kupunguza migogoro.

2.5 Mada juu ya Usimamizi wa Ardhi za Vijiji, na Bw. David Mushendwa, Mwanasheria, Wizara ya Ardhi, Makazi na Maendeleo ya Mijini, Ofisi ya Kamishina

1. Malengo ya mada ilikuwa ni kujibu maswali yafuatayo:
   a. Ni vipi ardhi inasimamiwa?
   b. Ni vipi ardhi ya kijiji inasimamiwa, na nani?
   c. Ni taratibu zipi za kisheria za kupata ardhi?
   d. Kuna tofauti gani kati ya usimamizi wa ardhi na ule wa maliasili?
2. Sera ya Ardhi ya 1995: Ardhi inasimamiwaje?
   a. Sheria zinazohusiana:
      i. Sheria ya ardhi (1999)
      ii. Sheria ya ardhi ya kijiji (1999)
   b. Ardhi imegawanywa katika mafungu matatu:
      iii. Ardhi ya Jumla – Chini ya Kamishina wa Ardhina ni mali ya Watanzania wote
      iv. Ardhi ya kijiji – Chini ya Halmashauri za wilaya
      v. Ardhi iliyohifadhiwa – inasimamiwa na sheria zifuatazo, kulingana na aina ya ulinzi unaotolewa: Sheria ya Hifadhi za Taifa, Sheria ya Mamlaka ya Ngorongoro, Sheria ya Uhifadhi wa Wanyamapori, Sheria ya Baraza la Mazingira, nk.

3. Ardhi ya kijiji inamilikiwaje? Na nani?
    a. Matumizi ya ardhi ya kijiji yanaweza kuhusisha kilimo na ufugaji.
    b. Ardhi iko chini ya mamlaka ya serikali ya kijiji, ambayo inakuwa kama mdhamini kwa niaba ya kijiji.
    c. Kila matumizi ya ardhi kijijini lazima yafanywe na serikali ya kijiji.
    d. Halmashauri za vijiji ni lazima:
        i. Kushirikiana na Halmashauri ya Wilaya na kutekeleza miongozo kutoka Halmashauri ya Wilaya
        ii. Kushirikiana na Kamishina wa Ardhi kuratibu uwekezaji katika ardhi za vijiji.
        iii. Wawekezaji wa nchini na wa nje ambao sio serikali ni lazima wapitie kwa Kamishina wa Ardhi na kisha kutoa taarifa kwa Halmashauri ya Wilaya husika.
4. Ni taratibu zipi za kisheria za kupata ardhi?
    a. Serikali za vijiji zina uwezo wa kutoa vibali hadi hekta 20.
    b. Kutoka hekta 21-50 Halmashauri ya wilaya lazima itoe kibali.
    c. Kwa zaidi ya hekta 50, serikali ya kijiji lazima kupata kibali toka kwa Komishina wa Ardhi.
    d. Rejea kifungu na. 19-20 cha Sheria ya Ardhi (1999) na kifungu 18-21 cha Sheria ya Kijiji (1999).
    e. Ni Watanzania tu wanoruhusiwa kumiliki ardhi. Raia wasio Watanzania wanaweza tu kumiliki ardhi kwa ajili ya uwekezaji kama taasisi au biashara. Watu binafsi wasio Watanzania hawaruhusiwi kumiliki ardhi.
    f. Kituo cha Uwekezaji cha Taifa (TIC) huhusika na umiliki wa ardhi kwa wawekezaji wa kigeni. Serikali ya kijiji lazima ipate kibali (kwa niaba ya mwekezaji) kutoka kwa Kamishina wa Ardhi ili kuanzisha mchakato.
5. Kuna tofauti gani kati ya usimamizi wa ardhi na ule wa maliasili?
    a. Maliasili si sehemu ya ardhi, ingawa ziko juu au ndani ya ardhi. Ni vyema kutofautisha kati ya ardhi na maliasili zingine.
    b. Maeneo ya Hifadhi za Wanyamapori za Jumuia (WMA) yametengwa kwa usimamizi wa raslimali wanyamapori katika ardhi ya kijiji.
    c. Jumuia ya kijamii iliyoidhinishwa (AA) ni chombo kilichoundwa kusimamia Maeneo ya Hifadhi ya Wanyamapori ya Jumuia (WMA).
    d. Wanyamapori wako chini ya mamalaka ya Mkurugenzi wa Idara ya Wanyamapori, katika Wizara ya Maliasili na Utalii.
    e. Vifungu 63ii na 63iii vya Sheria ya Ardhi ya Vijiji huhusu usimamizi wa ardhi ya kijiji.

2.6 Mjadala wa Jumla

Baada ya kuwasilisha mada, Mwenyekiti alifungua mjadala na ufafanuzi kwa washiriki. Baada ya kusikiliza maoni yote Naibu Mkurugenzi, maendeleo ya Wanyama alijibu maoni mengi akisaidiwa na na Bw. Mushendwa (toka ofisi ya Kamishina wa Ardhi) na Mwenyekiti. Si maswali yote yalijibiwa moja kwa moja kutokana na ukubwa wa mkutano na kwa sababu moja ya kusudi la mkutano lilikuwa kuandaa majibu kupitia maswali yanayoulizwa.

Maswali kutoka ukumbini kwa watoa mada wote yaliunganishwa pamoja na kunukuliwa na watoa mada na baadae waliyajibu kwa pamoja pia. Maelezo yafuatayo yameandaliwa na Sekretariet ya TNRF ili kuwianisha majibu na maswali yaliyoulizwa.

1. **Swali (Mwakilishi toka Babati):** Ni nini nafasi ya Baraza la Ardhi la Kata? Nani anatakiwa kuitisha mkutano wa Bodi ya Ushauri ya Wilaya (ya WMA)?

   Jibu: Vijiji hutuma watu 3-5 katika *Baraza la Ardhi la Kata kutegemeana na ida*di ya vijiji katika kata husika. Na kila Jumuia ya kijamii iliyoidhinishwa (AA) hupeleka wawakilishi katika Bodi ya Ushauri ya Wilaya.
2. **Swali (mwakilishi toka Wilaya ya Ngorongoro):** Kwa nini wawekezaji katika Maeneo ya Hifadhi za Wanyamapori za Jumuia (WMA) huhitaji idhini ya Mkurugenzi wa Idara ya Wanyamapori katika masuala fulani, tena kutoka kwa Kamishina wa Ardhi katika masula mengine wakati serikali ya kijiji wana mamlaka kamili katika ardhi ya kijiji? Ni nani huamua juu ya mgawanyo wa mapato kutoka Maeneo ya Hifadhi za Wanyamapori za Jumuia (WMA)?
   Jibu: Kwa sababu uwekezaji unahusiana na wanyamapori, Mkurugenzi wa Idara ya Wanyamapori lazima aarifiwe maana ndio mwenye dhamana. Itakuwaje kama kampuni ya uwindaje itakuja tu na kibali toka kwa Waziri? Kampuni ni lazima ifuate taratibu za vijiji. Kwa kuzingatia migogoro ya ardhi bila shaka serikali za mitaa zilikosea tafsiri ya Sheria ya Ardhi ya Vijiji. Wote tunatumia raslimali, hivyo hakuna taasisi moja ambayo ni muhimu kuliko nyingine.
3. **Swali (Kampuni ya uwindaji):** Je wanyamapori ni mali ya Jumuia ya kijamii iliyoidhinishwa (AA) tu au mali ya Watanzania wote?

   Jibu: Wanyamapori ni mali ya umma. Mkurugenzi wa Idara ya Wanyamapori amepewa uwakili au udhamini tu. Wanyamapori ni kwa Watanzania wote.
4. **Swali (Diwani, Wilaya ya Babati):** Kama vijiji wamepewa hati miliki ya ardhi, nani ni mmiliki wa wanyamapori?

   Jibu: Mmiliki ni serikali, kwa sababu wanyamapori ni mali ya umma na hawamilikiwi na mtu binafsi, kikundi au taasisi.
5. **Swali (Kampuni ya Utalii):** Nani ambaye mwekezaji wa utalii wa uwindaji atasaini nae mkataba kwa eneo ambalo ni Hifadhi ya Wanyamapori ya Jumuia, lakini uwekezaji unawekwa nje ya Eneo la Hifadhi ya Wanyamapori ya Jumuia (WMA) ? Itakuwaaje kama Jumuia ya kijamii iliyoidhinishwa (AA) iko chini ya vijiji vingi? Mkataba unakuwaje katika Maeneo ya Wazi?

   Jibu: Vitalu vinasimamiwa tofauti na Maeneo ya Hifadhi za Wanyamapori za Jumuia (WMA).
6. **Swali (Mwakilishi kutoka asasi za wafugaji):** Je uwekezaji wa aina tofauti unaweza kuwa katika eneo moja la Hifadhi ya Wanyamapori ya Jumuia (WMA)?

   Jibu: Uwekezaji wa aina tofauti unaruhusiwa ndani ya mipaka ya Mpango wa Matumizi ya Ardhi na Mpango Kabambe wa uendeshaji Maeneo ya Hifadhi za Wanyamapori za Jumuia (WMA) (General Management Plan [GMP] or the interim Resource Management Zone Plan [RZMP]). Mpango huu huelekeza nini na nini kisifanyike. Hii ina maana kwamba matumizi tofauti yaweza kutekelezwa katika kanda ama msimu tofauti wa mwaka. Kanda hizi zitaruhusu matumizi ya uvunaji na yale yasiyo ya uvunaji, ambayo yatatofautiana kwa kutegemeana na mahali au msimu.
7. **Swali:** Nani anatakiwa kugharimikia uharibifu wa wanyamapori katika Maeneo ya Hifadhi za Wanyamapori za Jumuia (WMA)?

   Jibu: Upo mpango katika mchakato wa kushughulikia suala la fidia. Kabla ya uwekezaji wawekezaji wanatakiwa kulipia gharama za kufanya Tathmini ya Athari za Kimazingira. Ni vizuri Tathmini ya Athari za Kimazingira ikaweka pia masuala ya maji.

   Angalizo la Sekretariet ya TNRF: Mjumbe mmoja alishauri kwamba serikali ingefaa kuwa na watalaamu wake wa tathmini ya athari za kimazingira ili kuwa na tathmini ya ndani kuepuka upendeleo unaoweza kufanywa na watalaam wanaolipwa na wawekezaji wenyewe.

8. **Swali:** Mapato yakipatikana toka Maeneo ya Hifadhi za Wanyamapori za Jumuia (WMA), nani hulipwa moja kwa moja na mgawanyo unakuwaje?
   Jibu: Jumuia ya kijamii iliyoidhinishwa (AA) hawatakiwi kuihoji serikali ya kijiji juu ya matumizi ya mapato. Kuna mchakato uliopangwa wa kuwakilisha taarifa katika wilaya.
9. **Swali:** Nini tofauti ya kumiliki ardhi na kumiliki raslimali katika ardhi?
10. **Swali:** Nini hadhi ya Mapori Tengefu mahali vijiji vilipojengwa?
    Jibu: Serikali ipo katika mchakato wa kutengua Mapori Tengefu (GCA) ili kuruhusu vijiji kuomba wapewe hadhi Maeneo ya Hifadhi za Wanyamapori za Jumuia (WMA). Huu ni mchakato mrefu.
    Jibu (Mwanasheria, Kamisheni ya Ardhi): Unapobadilisha matumizi ya Ardhi, upande unaotaka Ardhi hubadili (mf. kutoka Pori tengefu kwenda Ardhi ya Kijiji) lazima aanzishe mchakato. Rais lazima aidhinishe badiliko hilo.
11. **Maoni (kampuni ya uwindaji)**: Kifungu cha 22 (maombi ya umiliki ardhi kimila *(Hati ya miliki ya kimila*) na Kifungu cha 23 (*Utafutaji wa Hati Miliki ya Kimila*) cha Sheria ya Ardhi (1999) hurejea tu kwa umiliki wa kimila wa ardhi na sio hati miliki ya kuridhia.
    Jibu (Mwanasheria, Kamisheni ya Ardhi): Kuna mchanganyo katika neno "hatimiliki" ambalo huweza kumaanisha kimila ama hati zingine zinazotolewa za umiliki wa ardhi.
12. **Maoni (Mkuu wa Wilaya, Ngorongoro):** Uwekezaji wa wageni una mchakato tofauti. Uwekezaji wao lazima upitie Kituo cha Uwekezaji cha Kitaifa (TIC)
13. **Maoni (Mwanasheria):** Alitoa maangalizo yafuatayo:
    a. Sio sehemu ya sheria kuwa Jumuia ya kijamii iliyoidhinishwa (AA) lazima iwajibike kwa Halmashauri ya Wilaya. Kanuni za Maeneo ya Hifadhi za Wanyamapori za Jumuia (WMA) hazitamki waziwazi juu ya nafasi ya Jumuia ya kijamii iliyoidhinishwa (AA) na wilaya zaidi ya kusema Bodi ya Ushauri ya Wilaya itatoa ushauri kwa Maeneo ya Hifadhi za Wanyamapori za Jumuia (WMA) katika Halmashauri ya Wilaya pamoja na kazi zingine zitakuwa kiungo kati ya Jumuia ya kijamii iliyoidhinishwa (AA) na Mkurugenzi wa Idara ya Wanyamapori.
    b. Kifungu cha 70 (Makosa na adhabu) cha Kanuni za Maeneo ya Hifadhi za Wanyamapori za Jumuia (WMA) ni hatari kwa sababu ni rahisi kwa wanavijiji kukosea na kuingia katika tatizo la faini. Hii inawaweka wananchi katika mtego wa kushitakiwa kirahisi kwa kushiriki kwa hiari katika shughuli za kijamii za uhifadhi wa wanyamapori.
    c. Je, Ardhi ya Jumla huhusu ardhi iliyopimwa au ile isiyopimwa? Baadhi ya maeneo ya majaribio ya Maeneo ya Hifadhi za Wanyamapori za Jumuia (WMA) bado hayako chini ya mamlaka ya vijiji kama vile katika eneo la wilaya ya Ngorongoro, ambayo ina Pori Tengefu (GCA) katika Ardhi ya Kijiji.
       Ili Maeneo ya Hifadhi za Wanyamapori za Jumuia (WMA) yaanzishwe, sharti ni kwamba Maeneo ya Hifadhi za Wanyamapori za Jumuia (WMA) lazima yawe kwenye Ardhi ya Kijiji ambayo lazima itanguliwe kutoka ardhi iliyohifadhiwa. Katika maeneo mengine (mf. Wilaya za Ngorongoro, Babati, Monduli na Longido) kuna eneo ambalo ni ardhi ya kijiji na pia ni pori tengefu. Ardhi ya kijiji na ile ya pori tengefu vinaingiliana. Hali hii ni kinyume na Kanuni za Maeneo ya Hifadhi za Wanyamapori za Jumuia (WMA) kwa maana Maeneo ya Hifadhi za Wanyamapori za Jumuia (WMA) yameanzishwa katika maeneo yaliyohifadhiwa. Kuna tanbihi katika Kanuni za matumizi ya wanyamapori ambapo pamewekewa nyota. Nyota hiyo inasomeka; maeneo haya yasianzishwe kuwa Maeneo ya Hifadhi za Wanyamapori za Jumuia (WMA) hadi pale ardhi itakapotenguliwa kutoka ardhi iliyohifadhiwa kwenda ardhi ya kijiji. Lakini hata leo hii hakujatokea habari kuwa waziri mwenye dhamana anaanzisha mchakato huo.

d. Je kijiji chaweza kuwa na Maeneo ya Hifadhi za Wanyamapori za Jumuia (WMA) kwa chenyewe? Ndio, kama ni eneo muhimu kwa uendelevu wa kiikolojia.
e. Baadhi ya Jumuia za kijamii ziliyoidhinishwas zilianzishwa (AA) bila mikataba kutoka serikali za vijiji. Mikataba ya Jumuia za kijamii ziliyoidhinishwa (AA) wakati mwingine haikamilishwi.
f. Ufafanuzi wa "haki za kutumia" katika Kifungu cha 22A cha Kanuni za Maeneo ya Hifadhi za Wanyamapori za Jumuia (WMA) (2005) kinachanganya: Napenda kutahadharisha wajumbe kuwa katika muktadha huu "haki za kutumia" inarejea katika haki ya kutumia raslimali wanyamapori katika Maeneo ya Hifadhi za Wanyamapori za Jumuia (WMA). Haki hizi za kutumia hutolewa na Mkurugenzi wa Idara ya Wanyamapori. Haki hizi za kutumia mara nyingi huchanganywa na "haki za kutafutwa," au haki zisizo za asili ambazo ni masuala ya ardhi, hutolewa na serikali ya kijiji. Ni vizuri watu wakaelewa kuwa mamlaka ya halmashauri ya kijiji na Jumuia ya kijamii iliyoidhinishwas ni tofauti kabisa. Jumuia ya kijamii iliyoidhinishwa (AA) iko chini ya uelekezi na ushauri wa serikali ya kijiji ili kushughulikia wanyamapori. Serikali ya kijiji ya kila Maeneo ya Hifadhi za Wanyamapori za Jumuia (WMA) huwa na wawakilishi katika Meneo ya Hifadhi za Wanyamapori za Jumuia (WMA).
g. Masharti muhimu mawili katika kifungu cha 22 cha Kanuni za Maeneo ya Hifadhi za Wanyamapori za Jumuia (WMA) (2005) inahusisha makubaliano kati ya Jumuia ya kijamii iliyoidhinishwa (AA) na halmashauri ya kijiji. Kifungu 22B husema Jumuia ya kijamii iliyoidhinishwa (AA) haiwezi kuwa na mamlaka hadi kwanza imeingia katika makubaliano na halmashauri ya kijiji (yaani mkataba wa usimamizi) ambako halmashauri ya kijiji huipa Jumuia ya kijamii iliyoidhinishwa (AA) majukumu ya kusimamia Maeneo ya Hifadhi za Wanyamapori za Jumuia (WMA) katika vijiji. Katika ukamilishaji makubaliano haya, kifungu cha 22J husema kuwa kila mwenye uwezekano wa kuwekeza katika Jumuia ya kijamii iliyoidhinishwa (AA) ni lazima itoe maombi kwa niaba ya mwekezaji katika mkutano wa hadhara kijijini kwa sehemu ya Maeneo ya Hifadhi za Wanyamapori za Jumuia (WMA) ili kupewa kibali. Kijiji cha Rubanda eneo la Ikona kama eneo la Hifadhi ya Wanyamapori ya Jumuia (WMA) ni mfano wa mkataba wa usimamizi kati ya Jumuia ya kijamii iliyoidhinishwa (AA) na serikali ya kijiji ambao haukumaliziwa na uwekezaji unaendeshwa kati ya mwekezaji na Jumuia ya kijamii iliyoidhinishwa (AA) bila Jumuia ya kijamii iliyoidhinishwa (AA) kwanza kupeleka maombi na kupatiwa kibali kutoka mikutano ya hadhara ya vijiji husika.
h. Mara nyingi Bodi za Ushauri wa Wilaya kwa Jumuia ya kijamii iliyoidhinishwa (AA) sio hai.

14. **Maoni (mwakilishi wa Ngorongoro):** Mapori Tengefu (GCA) hayatakiwi kuwa karibu na vijiji. Ni sheria ipi inatawala ? Hii inasababisha matatizo mengi.
15. **Maoni (Mwakilishi kutoka Jumuia ya kijamii iliyoidhinishwa** (AA) **Ikona Maeneo ya Hifadhi za Wanyamapori za Jumuia WMA):** Tunahitaji tathmini ya Kanuni. Hii inaonekana inatoka juu. Matakwa binafsi ya Mkurugenzi wa Idara ya Wanyamapori yanaweza kuathiri usimamizi. Nani mwangalizi? Ni vyema kuwashirikisha wadau.
16. **Maoni:** Mkataba wa uwekezaji ni vizuri uwe kwa kipindi cha miaka mitano. Uwekezaji na umiliki wa ardhi hautoi haki. Tathmini ya athari ya kimazingira huchukua muda kwa vile mwekezaji ndio anapaswa kulipa. Hii ingekuwa kazi ya serikali na sio jukumu la mwekezaji binafsi. "*Anayelipa ndiye anachagua muziki,*" Tunahitaji kuelezea pia uwindaji wa wazawa.
17. **Maoni (Ngorongoro Community member:** Mkurugenzi wa Idara ya Wanyamapori anatakiwa awe na huruma. Je, Kanuni hufuata ilani ya CCM (2005-2010) ambako inasema wananchi wanapaswa kusimamia wanyamapori?

18. **Maoni (Mwakilishi toka Babati):** Halmashauri zavijiji hazipewi tena “Hatimiliki ya ardhi.” Badala yake wanapewa “Cheti cha ardhi ya vijiji.” Itakuwaje kama kuna vijiji viwili na kijiji kimoja kina ardhi zaidi katika Maeneo ya Hifadhi za Wanyamapori za Jumuia (WMA)? Nani atafaidi zaidi?
19. **Maoni (Ngorongoro):** Msituache nyuma. Kanuni zimejadiliwa tu katika ngazi ya wadau wa juu.
20. **Maoni (Mwenyekiti):** Usiseme hivyo kwa sababu tupo hapa leo kuzungumza nanyi.
21. **Maoni (Asasi ya wafugaji):** Si vema kuona baadhi ya vijiji wanalazimishwa kuingia katika Maeneo ya Hifadhi za Wanyamapori za Jumuia (WMA). Ni vipi uhuru wa vyama huria? Je haipaswi kuwa Jumuia ya kijamii iliyoidhinishwa (AA) – iwe asasi huru isiyo ya kiserikali - ikiwa chini ya sheria ya asasi zisizo za kiserikali?
22. **Swali:** nani anawajibika kwa nani: Jumuia ya kijamii iliyoidhinishwa (AA) na serikali ya kijiji? **Jibu:** Jumuia ya kijamii iliyoidhinishwa (AA) wamedhaminiwa na serikali ya kijiji ili kusimamia raslimali wanyamapori. Kwahiyo, Jumuia ya kijamii iliyoidhinishwa (AA) huwajibika kwa serikali za vijiji.
23. **Maoni:** Kifungu 70 cha Kanuni (makosa na adhabu) kipitiwe upya kwa sababu kinawaweka wananchi katika mtego na kwa vile dhana hii ni bado mpya na makosa ya kushitakiwa yanaweza kutendwa kirahisi.
24. **Angalizo la Sekretariet ya TNRF:** Maoni haya yalipokelewa kwa nguvu sana na wajumbe.
25. **Maoni (Kampuni ya uwindaji):** Mara nyingi wajumbe wa Jumuia ya kijamii iliyoidhinishwa (AA) husababisha ionekane kuwa Jumuia ya kijamii iliyoidhinishwa (AA) ni asasi yao binafsi.
26. **Maoni (Kampuni ya utalii):** Kama hatutatafuta ufumbuzi wa kudumu juu ya usimamizi wa wanyamapori, wageni wa nje watasafirisha wanyama wote kwenda nje. Si haki kuona mgeni mmoja anamiliki vitalu vikubwa sana vya uwindaji. Ni suala la faida na mamlaka!
27. **Maoni (Mbunge, Longido):** Jimbo lake lina vitalu vingi vya uwindaji, hivyo amefurahishwa sana na mjadala wa leo. Maamuzi ya mwisho yatakayotolewa ni vema yazingatie matakwa ya jamii.
28. **Maoni:** Hii siku moja fupi yaweza kuleta matatizo zaidi kama hatutaweza kusikilizana na kuelewana. Nani atalaumiwa kwa kutokuelewana? Kwanini raia hulaumiwa mara nyingi kwa kuvunja sheria na wakati sheria zenyewe haziko wazi?
29. **Maoni**: Wawindaji hawapigi hodi; wanaonyesha tu cheti kutoka wizarani. Hii ni dharau kwa jamii. Huu ndio mkutano wa kwanza tumepata kuwa na Mkurugenzi wa Idara ya Wanyamapori na manaibu wakurugenzi. Tafadhali fanyeni ziara katika kila wilaya ili kuja kujadili masuala haya katika ngazi ya chini.
30. **Maoni (Mbunge wa Longido):** Kila kijiji ni tofauti. Ziara za Idara ya Wanyamapori ni muhimu mno. Kabla ya uanzishwaji wa Maeneo ya Hifadhi za Wanyamapori za Jumuia (WMA) vijiji vingine hawakuarifiwa na wala hawakupata habari ya kuwahamasisha.
31. **Maoni:** Pamoja na kuwa serikali ina malengo mazuri kwa kurudisha majukumu ya usimamizi wa wanyamapori baadhi ya makampuni na asasi zisizo za kiserikali (NGOs) wana nia mbaya ambayo inaishia kuwaumiza wanajamii.
32. **Maoni (Longido, Halmashauri ya Wilaya):** Kama mababu zetu walijua jinsi ya kusimamia wanyama, wanyama wote tulio nao leo hapa wasingekuwepo. Wengi kule Longido hawakupewa nafasi ya kuchangia katika mdahalo juu ya uanzishwaji wa Maeneo ya Hifadhi za Wanyamapori za Jumuia (WMA).
33. **Maoni (kutoka Ngorongoro):** Inapendeza kuona wadau mbalimbali tupo pamoja. Tunahitaji ufafanuzi juu ya hali ya Mapoti Tengefu (GCA). Tunaendeleaje huku tukifuata sheria?
34. **Maoni (kutoka Asasi isiyo ya kiserikali):** Hatuelewi nani mwenye mamalaka ya kuitisha mkutano wa Bodi ya Ushauri ya Wilaya.

35. **Maoni (kutoka Asasi isiyo ya kiserikali):** Je kampuni moja yaweza kuwa na "hatimiliki" (milki) ya kutumia raslimali wanyamapori katika vijiji kadhaa?
36. **Maoni:** Wawekezaji walipewa vibali na sasa wana majengo ya kudumu katika Maeneo ya Hifadhi za Wanyamapori za Jumuia (WMA) pamoja na kuwa wana miaka mitatu tu ya mkataba. Je, wawekezaji hawa wanaweza kumiliki ardhi? Sehemu kubwa ya wilaya ni maeneo ya hifadhi, hivyo tunategemea zaidi utalii kwa maisha yetu.
37. **Maoni (Mkuu wa wilaya Longido):** Sheria nyingi zinapingana. Halmashauri ya Wilaya ina mamlaka juu ya halmashauri za vijiji, na hivyo hakuhitajiki tena kuwe na sheria kama ilivyopendekezwa na mwanasheria (Maoni Namba 13).
38. **Maoni (Mkuu wa Wilaya, Ngorongoro):** Maamuzi yote na dharura ilitakiwa kuwa vimefikiriwa kwa makini.
    TNRF ni nani na hata wana uwezo wa kuwaalika viongozi wa serikalikwenye mkutano? Inawezekanaje mtu wa nje aingie nchini na aanze kuwekeza bila hata kufuata taratibu halali za uhamiaji. Tunahitaji mwakilishi kutoka ofisi ya Waziri Mkuu kwa masula ya tawala za mikoa na serikali za mitaa (TAMISEMI).
39. **Maoni (Mbunge, Longido):** Sheria hazipingani. Kuna matatizo zaidi mawili: Wawekezaji na umbali mrefu wa kutembea toka vijijini hadi ofisi za wilaya. Mbunge huyu ni mjumbe wa Kamati ya Bunge inayoshughulikia Maliasili na Mazingira, na baada leo atapeleka mjadala katika kamati yake.
40. **Maoni (Afisa Wanyamapori, Wilaya ya Ngorongoro):** Maliasili ni vizuri zikawa na faida kwa jamii. Ushirikishwaji jamii ni muhimu katika kufanya maamuzi ya mwisho.
41. **Maoni (kutoka Asasi isiyo ya kiserikali):** Dola 25,000 (USD) kama ada ya uhifadhi haiwafikii wananchi. Fedha hizo zinatumikaje? Tumeshaona kuwa watu wanapoona hawafaidi kutoka katika maliasili, wanaanza kuvunja sheria.
42. **Maoni** (Naibu Mkurugenzi, Maendeleo ya Wanyamapori): Mara mapato yakishakusanywa hupelekwa hazina. Ndipo Idara ya Wanyamapori huomba fungu la fedha ili kurudishwa katika halmashauri husika na Jumuia ya kijamii iliyoidhinishwa (AA). Kiwango cha mapato kilichokusanywa na kinachotakiwa kurudishwa bado havijaamuliwa
43. **Swali:** Je tunaweza kuona masula ya mifugo yakiakisiwa katika Sera ya Wanyamapori, Sheria na Kanuni?
44. **Maoni (kutoka Asasi zisizo za kiraia):** Sera ya Wanyamapori (1998) haigusii migogoro kati ya wanyamapori mashamba na mifugo.
45. **Swali:** Watu walitaka kujua juu ya tathmini ya Maeneo ya Hifadhi za Wanyamapori za Jumuia (WMA). Kama tarifa ni tayari nini matokeo yake?
    Jibu: Taarifa tayari na sasa inawekwa katika lugha rahisi kwa ajili ya kusambazwa kwa umma.
46. **Maoni (kutoka kampuni ya utalii):** Kuna masomo tumejifunza kutoka programu za usimamizi wa kijamii wa maliasili katika nchi zingine kama vile CAMPFIRE huko Zimbabwe. Tunawezaje kwa pamoja kujifunza kutoka katika uzoefu huo?
47. **Swali:** Nini kifanyike katika elimu kwa Jamii juu ya mafao ya maeneo ya Maeneo ya Hifadhi za Wanyamapori za Jumuia (WMA)? Maeneo ya Hifadhi za Wanyamapori za Jumuia (WMA) ni dhana mpya na vijiji vingi walipokea bila kujua masuala ya usimamizi na thamani yake.
48. **Maoni (kutoka kampuni ya utalii):** Tutumie mapato zaidi kutoka kutoka Maeneo ya Hifadhi za Wanyamapori za Jumuia (WMA) kuelimisha jamii juu ya thamani ya uhifadhi wa kijamii wa wanyamapori. Hata sisi leo hapa ambao ni viongozi katika usimamizi wa kijamii wa wanyamapori bado hatuna habari za msingi za masuala yanayotukabili.

49. **Maoni (Afisa wanyamapori Ngorongoro):** Pamoja na changamoto nyingi bado kuna visa vya mafanikio katika mfumo huu wa hifadhi za kijamii kwa vile kila kisa ni tofauti na kingine. Tufanye bidii ili kubadilishana visa vya mafanikio
50. **Maoni (Mbunge wa Longido):** Waelimishaji kutoka Asasi zisizo za kiserikali mara nyingi huja na habari mchanganyiko na huhusisha tu viongozi waandamizi wa serikali.
51. **Maoni (Mkuu wa Wilaya, Longido):** Tunahitaji tathmini ya Maeneo ya Hifadhi za Wanyamapori za Jumuia (WMA) yaliyofanyiwa majaribio.
52. **Maoni (Naibu Mkurugenzi, Maendeleo ya Wanyamapori):** Tathmini ya Maeneo ya Hifadhi za Wanyamapori za Jumuia (WMA) imefanyika, ila iko katika lugha ya Kiingereza na sasa inatafsiriwa kwa Kiswahili.

2.7 Mada juu ya Kanuni za Uhifadhi wa Wanyamapori, Matumizi yasiyo ya Uvunaji (2007), na Kaimu Mkurugenzi, Matumizi ya Wanyamapori, Mr. Mohammed Madehele

1. Hapo awali matumizi yote yasiyo ya uvunaji yalikuwa yakifanyika katika Hifadhi za Taifa na Mamlaka ya Hifadhi ya Ngorongoro. Kutokana na ongezeko la watalii na juhudi za kitaifa kukuza uchumi wa wananchi makampuni mengi yameanza kuwekeza katika maeneo ya wazi nje ya Hifadhi za Taifa na Mamlaka ya Hifadhi ya Ngorongoro.
2. Serikali ilikosa mfumo thabiti wa ufuatiliaji, uwekezaji na kukusanya mapato na uwekezaji haukuwa na utaratibu maalumu na hivyo maduhuli yakapotea.
3. Watanzania wachache walifaidika kutoka katika mfumo huu uliokosa viunzi vya asasi. Walikusanya maduhuli baada ya kusaini mkataba na wawekezaji.
4. Kutokana na kukosekana kwa miongozo inayoweka mfumo wa ada kwa wawekezaji, kila kijiji kiliweka mfumo wake wa ada. Baadhi ya vijiji vikajikuta vinalippwa fedha ndogo chini ya wastani. Mfumo huu wa hadhi uliwafaidisha Watanzania wachache.
5. Serikali baada ya kugundua mapungufu hayo iliamua kuingilia kati kwa kuanzisha kanuni kusimamia matumizi ya wanyamapori yasiyo ya uvunaji ili kutetea na kulinda masilahi ya wengi.
6. Malengo ya Kanuni za the Matumizi yasiyo ya Uvunaji wa Wanyamapori:
    a. Kutoa miongozo kwa uwekezaji katika matumizi yasiyo ya uvunaji ya wanyamapori na kutatua migogoro inayojitokeza kutokana na matumizi ya raslimali wanyamapori;
    b. Kusaidia katika usimamizi na ufuatiliaji wa shughuli za matumizi ya wanyamapori yasiyo ya uvunaji;
    c. Kupanga mfumo wa ada na kufuatilia ukusanyaji wa mapato ya serikali kutokana shughuli za matumizi yasiyo ya uvunaji wa wanyamapori;
7. Kanuni zinaweka utaratibu utakaofuatwa kabla ya uwekezaji, ambayo huhusisha:
    a. Kumiliki kampuni iliyosajiliwa na mamlaka zinazotambuliwa;
    b. Kuwa na ofisi inayojulikana;
    c. Kuwa na cheti kutoka mamlaka sahihi ya kutathmini athari za kimazingira;
    d. Kuongoza wawekezaji ambao husaini mikataba na mamlaka husika (Mkurugenzi wa Idara ya Wanyamapori na wadau wengine) ili kukuza na kuendeleza biashara juu ya matumizi yasiyo ya uvunaji wa raslimali wanyamapori;
    e. Kulipa ada zote kama zilivyoelekezwa na Mkurugenzi wa Idara ya Wanyamapori;
    f. Kukubaliana na masharti mbalimbali ya uwekezaji kama yanavyotolewa na Mkurugenzi wa Idara ya Wanyamapori;
8. Kufuatilia matumizi yasiyo ya uvunaji wa raslimali wanyamapori:

a. Mkataba ndio waraka muhimu kusaidia ufuatiliaji matumizi yasiyo ya uvunaji wa raslimali wanyamapori.
b. Mkataba lazima uainishe masuala yafuatayo:
    i. Shughuli zinazotakiwa
    ii. Kanda za matumizi na mipaka yake
    iii. Mchakato wa ujenzi wa makambi na hoteli na udhibiti wa ubora kulingana na nguvu za soko
    iv. Masuala ya kuanisha baada ya kumaliza ujenzi na wakati wa uendeshaji halisi wa biashara
    v. Njia za kulipa malipo mbalimbali, muda wa malipo na walipwaji
    vi. Makubaliano mengine kati ya mwekezaji na mmiliki wa raslimali
    vii. Tarehe za mwanzo na mwisho wa mkataba
    viii. Njia za utatuzi wa migogoro

9. Kutatua migogoro juu ya matumizi ya raslimali wanyamapori:
    a. Kanuni zitasaidia kutatua migogoro juu ya matumizi ya raslimali wanyamapori kwa sababau migogoro mingi inatokana na kukosa usimamizi madhubuti katika shughuli za uwekezaji katika vitalu vya uwindaji, Maeneo ya Wazi na Ardhi ya Kijiji.
    b. Kanuni zinampa Mkurugenzi wa Idara ya Wanyamapori mamlaka ya kufuatilia maendeleo na mchakato wa matumizi yasiyo ya ulaji nje ya maeneo yaliyohifadhiwa kama vile Hifadhi za Taifa na Mamlaka ya Hifadhi ya Ngorongoro (NCA).
    c. Kila mwekezaji ni lazima awasiliane na Mkurugenzi wa Idara ya Wanyamapori kwamba kampuni inasaini mkataba na pia apewe kibali kinachoruhusu kupata leseni ili kuendelea na ulipaji wa TALA.
10. Mfumo wa Ada
    a. Kanuni imeweka mfumo wa ada kwa shughuli mbalimbali za matumizi yasiyo ya uvunaji. Hiyo ni pamoja na:
        i. Ada za viingilio kwa wageni na magari
        ii. Ada za upigaji filamu
        iii. Ada za kupiga makambi
        iv. Ada za mitumbwi na chelezo
        v. Ada ya safari za usiku
        vi. Ada ya safari za miguu
        vii. Ada za viwanja na Maputo ya moto
        viii. Ada ya uhifadhi
        ix. Ada ya uvuvi burdani
        x. Ada ya haki ya kutumia
        xi. Ada ya kuongoza wageni
        xii. Ada ya kuongoza wageni katika maeneo yaliyohifadhiwa

2.8 Mjadala kimakundi

Baada ya mjadala wa wote Mkurugenzi aliwaalika wajumbe kujadili mambo yawahusuyo kwa undani katika vikundi vidogo kulingana na mada katika matumizi ya wanyamapori. Kila kundi lilitakiwa kuja na mapendekezo ya kuboresha kwa mada waliyopewa: Mada hizo ni:

- Mgawanyo wa mapato
- Mfumo wa kupanga ada

- Usimamizi wa vitalu vya uwindaji
- Utatuzi wa migogoro

Mapendekezo yote yanayofuata hapo chini yalitolewa kutoka mabango kitita.

2.8.1 Mawasilisho juu ya mgawanyo wa mapato

A. Mapendekezo:

i. Mapato ni budi yagawanywe kwa haki ili kuzuia migogoro.
ii. 35% serikali kuu
iii. 65% Serikali za mtaa hupata zaidi kwa vile wananchi wako karibu na migogoro ya wanyamapori
iv. Serikali za mtaa kupata asilimia 65 ya mapato kunatokana na sababu zifuatazo:
    b. Jamii huathirika zaidi na wanyama
    c. Wananchi wanaoishi pamoja na wanyamapori hawawezi kufanya shughuli zingine za uzalishaji mali kirahisi kama vile ufugaji na kilimo.
v. Wakati asilimia 65 ikifika katika Halmashauri ya wilaya, 60% inatakiwa iende kwa jamii na asilimia 40 iende katka matumizi ya Halmashauri ya wilaya.

B. Mwitikio wa mjadala:

Angalizo: Baadhi ya washiriki waliona kuwa mfumo wa sasa wa ada haufai na mgawanyo wa mapato hauko wazi. Ada ni lazima zigawanywe kwa haki miongoni mwa vijiji vyenye Maeneo ya Hifadhi za Wanyamapori za Jumuia (WMA) ili kuepuka migogoro.
Mkuu wa Wilaya, Ngorongoro: Alipendekeza 25% kwenda Halmashauri ya wilaya na 40% kwenda serikali za vijiji.

2.8.2 Mawasilisho juu ya mfumo wa ada

Angalizo la Sekretariet ya TNRF: Mijadala haikuwezeshwa vizuri na hivyo ilisababisha majadiliano katika vikundi kutokuongozwa na kuwezeshwa vizuri, hivyo kutokuleta matokeo yaliyotarajiwa hasa. Hivyo itahitaji maboresho zaidi. Sehemu yote ya mfumo wa ada imeachwa.

A. Mapendekezo:

i. Kundi liliunga mkono mapendekezo ya mifumo ya bei kwa maeneo yaliyohifadhiwa na upigaji wa makambi.
ii. Ada katika Vitalu vya Uwindaji
    - Raia umri wa miaka 18 na zaidi…5000/-
    - Raia umri 5-17…3000/-
    - Raia umri 5…BURE
    - Wageni umri 18 na zadi…$50
    - Wageni umri 5-17…$30
iii. Mapori Tengefu
    - Raia umri 18 na zaidi…2000/-
    - Raia umri 5-17…1000/-
    - Raia umri 5…BURE
iv. Upigaji Piga za kibiashara
    - Raia umri 18 na zaidi… 50,000/-
    - Raia umri 5-17… 40,000/-

- Raia umri 5… BURE
- Wageni umri 18 na zaidi…$200
- Wageni umri 5-17… $150

v. Katika maeneo ambayo hayana Maeneo ya Hifadhi za Wanyamapori za Jumuia (WMA) au Jumuia ya kijamii iliyoidhinishwa (AA), ukusanyaji wa ada utafanywa na halmashauri za wilaya kwa ushirikiano na serikali kuu. Mahali ambapo Jumuia za kijamiii zipo zishirikishwe katika ukusanyajiwa ada zilizotajwa hapo juu.

2.8.3 Mawasilisho juu ya usimamizi wa vitalu vya uwindaji

2.8.4 *A. Mapendekezo:*

i. Maombi ya vitalu vya uwindaji katika Mapori ya Akiba yapelekwe moja kwa moja kwa Mkurugenzi wa Idara ya Wanyamapori

ii. Maombi ya vitalu katika Maeneo ya Hifadhi za Wanyamapori za Jumuia (WMA) yapitie kwenye Jumuia ya kijamii iliyoidhinishwa (AA). Baada ya kujadiliwa maombi yatapelekwa kwenye Bodi ya Ushauri ya Wilaya na baadae kwa Mkurugenzi wa Idara ya Wanyamapori kwa idhini ya mwisho. Ni wajibu wa Jumuia ya kijamii iliyoidhinishwa (AA) kufuatilia kwa karibu vitalu katika Maeneo ya Hifadhi za Wanyamaopri za Jumuia (WMA).

B. Mwitikio wa mjadala:

Kuna baadhi ya wajumbe walikuwa na mtazamo kwamba wawindaji walikuwa wanajiona kama nusu-miungu, hivyo ni vyema Jumuia ya kijamii iliyoidhinishwa (AA) ijitahidi kutimiza wajibu wao na kuyafuatilia makampuni ya wawindaji na wawajibike kwa mikutano ya hadhara vijijini.

2.8.5 Mawasilisho juu ya Utatuzi wa Migogoro ya matumizi ya Raslimali

A. Mapendekezo:

i. Njia za Utatuzi wa Migogoro

- Kila eneo liwe na mpango wa matumizi bora ya ardhi. Mpango huu ni budi uheshimiwe na kufuatwa na wadau wote.
- Kanuni, sheria na mchakato ni budi vifuatwe na makundi yote.
- Kama mgogoro ukijitokeza, utatuzi uanze na majadiliano miongoni mwa wahusika tu

ii. Kama majadiliano ya awali yameshindikana, wahusika waende kwenye bodi ya ushauri ya wilaya katika maeneo ya hifadhi ya vijiji kwa ushauri zaidi.

- Na kama bodi ya ushauri ya wilaya ikishindwa, basi, wahusika wamchague msuluhishi ambaye anakubalika pande zote.
- Na kama msuluhishi akishindwa, wahusika wapeleke shauri lao mahakamani. Pia, mikataba ni budi ipitiwe mara kwa mara
- Adhabu kali itolewe kwa mwekezaji anayevunja sheria.

Aina ya Mgogoro	Utatuzi
1. Matumizi ya ardhi zaidi ya moja (i.e. uwindaji, upiga picha, uchungaji, uwindaji wa kiraia)	Hamasa ya kanuni zinazohusika na masuala.
	Masharti lazima yaelezwe kwamba wawindaji lazima wapitie serikali za vijiji wanaomiliki maeneo hayo kupata ukubali.

Hakuna utaratibu na maelewano ni kidogo kwa pande zote mbili.	Vibali na miliki za uwindaji zisitolewe bila kushirikisha wananchi katika mchakato wa kufanya maamuzi.
2. Makampuni ya uwindaji kuingiliana katika vitalu au kugombana juu ya mipaka ya vitalu i.e. zaidi ya kampuni moja kuwinda katika kitalu kimoja.	Makampuni ya uwindaji vyema yaheshimu mamalaka ya vijiji.
	Mchakato ni budi ufuate mipaka iliyowekwa ya kisheria.

3 MAKAMPUNI YA KITALII NA WAWEKEZAJI

Siku ya 2 Mkutano uliendeshwa kwa lugha ya Kiingereza

Angalizo la Sekretariet ya TNRF: Kwa ujumla siku ya pili uliendeshwa vizuri zaidi. Mkurugenzi wa Idara ya Wanyamapori aliweza kuhudhuria. Bahati mbaya muhtasari wa kumbukumbu za siku ya kwanza haukuandaliwa na hivyo kumaanisha kuwa mwendelezo wa mikutano katika siku hizo mbili haukuwepo. Kilichosaidia ni kwamba mawazo ya mwendelezo yalitolewa na baadhi ya wajumbe ambao walichagua kujihudhurisha katika mikutano yote miwili na walisaidia sana kwa mawazo yao. Kwa ujumla mkutano ulifanyika katika hali ya kujengana, ukiruhusu midahalo na majadiliano. Ingawa baadhi ya matokeo ya mkutano kwa siku ya pili yalikuwa hayana upinzani, lakini bado mwishoni hakukuwa na suluhisho au makubaliano ya nini kifanyike kuhusu matumizi ya wanyamapori yasiyo ya uvunaji kufuatia Kanuni Mpya, Tangazo la Serikali na. 196 (2007). Mkurugenzi wa Idara ya Wanyamapori aliahidi kuyajadili mapendezo ya mkutano pamoja na Waziri katika kurekebisha na kuzifanya kanuni ziweze kutumika. Kwa misingi hiyo wadau wengi katika utalii wangependa kufahamu lini, vipi na wapi ada katika Kanuni Mpya.

3.1 Utambulisho kimakundi

Washiriki

- Makampuni ya utalii wa picha
- Makampuni ya uwindaji wa kitalii
- Wawekezaji
- Vyama vya hiari
- Asasi zisizo za kiserikali (NGOs)
- Halmashauri
- Wakuu wa Wilaya
- Idara ya Wanyamapori

3.2 Sala

Sala zilitolewa kwa ombi la Mkurugenzi wa Idara ya Wanyamapori wakati wa mkutano unapoanza.

3.3 Utambulisho na Mkurugenzi wa Idara ya Wanyamapori

Mkurugenzi wa Idara ya Wanyamapori alitambulisha ajenda na akataja Kanuni za Sheria ya Kuhifadhi Wanyamapori ya 1974 (Rekebisho la 2002) ambalo litajadiliwa ikijumuisha:

- Uhifadhi wa Wanyamapori (Uwindaji wa Wanyama) Kanuni: Tangazo la Serikali Na. 272 (1974)
- Uhifadhi wa Wanyamapori (Ukamataji Wanyama Hai) Kanuni: Tangazo la Serikali na. 274 (1974)
- Uhifadhi wa Wanyamapori (Uwindaji wa Kitalii) Kanuni: Tangazo la Serikali na. 306 (2002)

- Uhifadhi wa Wanyamapori (Uwindaji wa Wanyama) Kanuni: Tangazo la Serikali na. 196 (2007)

Kama ilivyokuwa siku ya kwanza Mkurugenzi wa Idara ya Wanyamapori aliwakaribisha vizuri wajumbe na kuwaomba wachangie ajenda. Alisisitiza uwazi na kwamba ofisi yake iko wazi kwa kwa kila oni na hitaji na alipenda kuanza sura mpya katika suala la uhifadhi wa wanyamapori.

3.4 Mada juu ya "Kanuni za matumizi mbalimbali ya wanyamapori" na Kaimu Mkurugenzi, Matumizi ya Wanyamaporim, Bw. Mohammed Madehele

a. Makundi ya Kiuhifadhi:

<table>
<tr><td>i. Hifadhi za Taifa</td><td>Sheria Cap. 282 pitio la 2002</td></tr>
<tr><td>ii. Mamlaka ya Hifadhi ya Ngorongoro</td><td>Sheria Cap. 284 pitio la 2002</td></tr>
<tr><td>iii. Mapori ya akiba</td><td rowspan="3">Sheria Act. 283 pitio la 2002 (WCA),</td></tr>
<tr><td>iv. Mapori tengefu</td></tr>
<tr><td>v. Bustani za wanyama, mashamba ya wanyama, ranchi</td></tr>
</table>

b. Maeneo mengine ya jumla yasiyo na hadhi ya kiuhifadhi:
   i. Maeneo ya hifadhi ya Jamii (katika ardhi za vijiji)
   ii. Maeneo ya Wazi (hayana hadhi ya kiuhifadhi)

c. Kanuni zinazosimamia matumizi ya wanyamapori katika Maeneo ya Hifadhi za Wanyamapori za Jumuia (WMA), Mapori Tengefu na Maeneo ya wazi:
   i. Uhifadhi wa Wanyamapori (Kuhusiana na Nyara) Kanuni: Tangazo la Serikali Na. 268 (1974) inahusu vyeti, masharti ya kupeleka nyara nje ya nchi, na ufuatiliaji.
   ii. Uhifadhi wa Wanyamapori (Uvunaji) Kanuni: Tangazo la Serikali na. 272 (1974) huhusu masharti ya leseni, ada na uhalali.
   iii. Uhifadhi wa Wanyamapori (Ukamataji Wanyama Hai) Kanuni: Tangazo la Serikali Na. 274 (1974) huhusu masharti ya utoaji na mfumo wa vibali, wajibu wa wakamataji, maeneo ya kutunzia, maslahi na usalama wa wanyama na pia utoaji taarifa.
   iv. Uhifadhi wa Wanyamapori (Uwindaji wa Kitalii) Kanuni: Tangazo la Serikali Na. 306 (2002) huhusu ugawaji wa vitalu, masharti, ada za wanyama, muda wa vitalu, vigezo vya tathmini na ufutaji wa vitalu katika Mapori ya Akiba, Mapori Tengefu and Maeneo ya Hifadhi za Wanyamapori za Jumuia (WMA).
   v. Uhifadhi wa Wanyamapori (Matumizi yasiyo ya Uvunaji wa Wanyamapori) Kanuni: Tangazo la Serikali Na. 196 (2007): Hii kanuni ndio kiini cha mada hii. Itarekebisha Matumizi yasiyo ya Uvunaji wa Wanyamapori nje ya maeneo ya Hifadhi za Taifa na Mamlaka ya Hifadhi ya Ngorongoro na Jumuia ya kijamii iliyoidhinishwa (AA). Maeneo haya hujumuisha Mapori ya Akiba (GR), Mapori Tengefu (GCA), Maeneo ya Hifadhi za Wanyamapori za Jumuia (WMA) and Maeneo ya Wazi. Malengo muhimu ni:
      1. Kutoa miongozo ya uwekezaji katika maeneo;
      2. Kutoa utaratibu wa kiutendaji katika maeneo husika;

3. Hutoa viwango vya ada kwa matumizi mbalimbali ya shughuli zisizo za uvunaji zinazoendeshwa katika maeneo;
4. Kutatua migogoro inayojitokeza miongoni mwa wadau.

Kanuni hizi pia hutoa viwango vya ada zifuatazo:

- Magari na viingilio binafsi
- Upigaji picha kibiashara
- Ada za kambi
- Ada za Mashua, Mitumbwi na chelezo au boya.
- Utalii wa picha - Usiku
- Ada za utuaji
- Gharama za viwanja
- Ada za matembezi
- Uvuvi wa burdani
- Ada za Maputo ya joto
- Ada za uhifadhi na haki ya kutumia
- Ada za wanataluma waongoza wageni
- Ada za kawaida za kuongoza wageni

Kuhusiana na migogoro ya matumizi ya wanyamapori miongoni mwa wadau itaanza kutumika rasmi mnamo Julai mosi 2008.

vi. Mswada wa Uhifadhi wa Wanyamapori uko katika hatua za mwisho za uandaaji ili kuuwasilisha Bungeni.

Naibu Mkurugenzi, Matumizi ya Wanyamapori alisisitiza kuwa michango toka kwa wadau wote katika rasmu hii ni ya muhimu kwa ufaaji wa Kanuni kwa vile wadau ndio wanaoathirika na utekelezwaji wa kanuni husika. Washiriki walitakiwa na kuhimizwa kutoa mawazo na mapendekezo yao.

3.5 Michango ya wote

Michango ya wajumbe juu ya mada zote ilioroodheshwa pamoja na wawasilishaji wa mada na mwishowe ikajibiwa kwa kufuata moja baada ya jingine. Maelezo yafuatayo hapa chini yameandaliwa na Sekretariet ya TNRF ili kuyalinganisha majibu yaliyotolewa na maswali yaliyoulizwa.

1. **Swali (Kampuni ya utalii wa picha):** Ni nini tofauti kati ya kanuni za matumizi ya wanyamapori ya matumizi yasiyo ya uvunaji na miongozo?
   Jibu (Mkurugenzi): Kanuni zitaanza kutumika Julai Mosi 2008. Miongozo ni tofauti na imeandaliwa katika hali rahisi kuwasaidia watumiaji kuelewa kanuni. Kanuni pia zaweza kutafsiriwa toka lugha Kiingereza na kwenda katika lugha ya Kiswahili. (Kwa sasa miongozo haijatolewa).
2. **Swali:** Mshiriki alitaka ufafanuzi wa mada ya mwanasheria. Kwanini Mapori Tengefu yamejumuishwa?
   Jibu (Mkurugenzi): Makundi hayo yamejumuishwa kimakosa. Mapori Tengefu (GCA) hayakutakiwa kuchanganywa hapo. Zingatieni kuwa Mamlaka ya Ngorongoro ni eneo pekee chini ya sheria,

1959. Wanavijiji katika eneo la Ngorongoro wana haki ya kutumia eneo lakini sio hati miliki, hii inamilikiwa na Mamlaka ya Hifadhi ya Ngorongoro kulingana na sheria ya Mamlaka na Katiba.

3. **Maoni (Katibu Mtendaji, Chama cha makampuni ya utalii, TATO):** Kuna mgongano katika sheria, tunahitajika kufanya kitu.

   Jibu (Mwanasheria, Kamisheni ya Ardhi): Baadhi ya vijiji viko katika Mapori Tengefu (GCA). Rejea Kifungu Na. 6 Sheria ya Ardhi (1999). Maeneo mengine yametengwa kama Ardhi iliyohifadhiwa, Ardhi ya Jumla na Ardhi ya Vijiji. Vjiji katika maeneo haya vina vyeti vya kuwawezesha wao kusimamia ardhi kwa niaba ya wanavijiji. Suala hili lina utata na linahitalijadiliwe kadara ya Wanyamapori na Wizara ya Ardhi. Kinachohitajika ni kutofautisha kati ya haki za ardhi na haki za matumizi ya wanyamapori.

   Jibu (Mkurugenzi): Hati za kumilki ardhi katika Mapori Tengefu zilitolewa kimakosa. Idara kwa sasa inafanya mapitio ya Mapori Tengefu yote kuona vijiji vyenye vyeti ili kuruhusu ufutaji wa hadhi ya Mapori Tengefu katika vijiji husika na kubadilishwa kuwa maeneo ya Hifadhi ya Vijiji. Ni kosa kuwa na hati miliki katika maeneo ya Mapori Tengefu. Rais amefahamishwa ili asaidie kutatua tatizo hili.

   Angalizo la Sekretariet ya TNRF: Hati miliki hazijaelezewa wala hazihusuki katika Mapori Tengefu kwa sababu hati milki na vyeti vya ardhi ya kijiji vilikuja kabla ya uanzishwaji wa Mapori Tengefu.

4. **Swali (Kampuni ya utalii wa picha - Natron):** Je itawezekana kuwa na ada tofauti kwa maeneo yaliyo muhimu na wanyama wengi na yale yaliyo na wachache?

   Jibu (Mkurugenzi wa Idara ya Wanyamapori): Ni mapema mno kulisemea hili kwa sasa. Ni makampuni mangapi kwa kweli hulipa ada hii?

   Angalizo la Sekretariet ya TNRF: Mkurugenzi wa Idara ya Wanyamapori aliuliza swali hili katika muktadha wa tatizo la kwamba baadhi ya makampuni yanaweza kuwa hayalipi ada zao.

5. **Maoni (Kampuni ya uwindaji):** Makampuni ya wageni huleta watalii wengi. Lazima tukumbuke hali ya soko. Kama kuna ada nyingi, ni namna gani tunaweza kurekebisha mfumo? Mfumo utakuwa mgumu kuurekebisha na kuusimamia. Kama ada ziko juu mno, tutatupwa nje ya soko na nchi majirani ambao wana mfumo rahisi.

   Jibu (Mkurugenzi wa Idara ya Wanyamapori): Sheria na Kanuni ni za muhimu kwa kulinda utaratibu.

6. **Swali (Kampuni ya utalii wa picha):** Sokwe Asilia wamekuwepo Loliondo kwa miaka na mwanzoni ilikuwa ni Hifadhi ya Taifa ya Serengeti iliyoiomba kampuni kuanzisha uwekezaji katika maeneo ya jamii ili kukuza uchumi wa jamii. Hata hivyo, hivi karibuni kampuni imeanza kukatazwa kufanya kazi zake nje ya hifadhi. Kwanini? Tunawezaje kutatua tatizo la kampuni mbili (moja ya picha, nyingine ya uwindaji) wakiwa na mikataba miwili tofauti – wapiga picha kutoka katika kijiji na wawindaji kutoka Idara ya Wanyamapori – kwa kufanya kazi kwenye eneo moja la ardhi?

   Jibu (Mkurugenzi wa Idara ya Wanyamapori): Suala hili ni budi lifanywe kiofisi. Majadiliano ya leo yatatoa mapendekezo muhimu kwa Idara ya Wanyamapori ili kusaidia kutatua suala hili. Mkutano wa kwanza ulifanyika Loliondo kuanzisha majadiliano hayo kwa undani zaidi nab ado yanaendelea.

7. **Swali (Mwekezaji):** Ni mikataba ipi wawekezaji watatakiwa kusaini na wanakijiji au katika maeneo ya Maeneo ya Hifadhi za Wanyamapori za Jumuia (WMA) na Jumuia za kijamii zilizoidhinishwa (AA)? Kampuni yetu imepokea barua kutoka katika kijiji kuwa kampuni isisaini mkataba wowote na Jumuia ya jijamii iliyoidhinishwa (AA). Rejea Kifungu cha 22 cha Kanuni ya Maeneo ya Hifadhi za Wanyamapori za Jumuia (WMA), Sehemu "J" ambayo inatamka kwamba Jumuia ya kijamii iliyoidhinishwa (AA) iombe idhini ya kutoka mkutano wa hadhara wa kijiji kwa ajili ya uwekezaji katika ardhi yao. Tufanye nini kama mwekezaji alikuwa anafanya kazi katika eneo husika kabla ya uwepo wa Maeneo ya Hifadhi za Wanyamapori za Jumuia (WMA)?

Jibu (Mkurugenzi wa Idara ya Wanyamapori): Sheria iko wazi katika suala hilo na ndio tunachotaka kufafanua kwa leo.

Jibu (Naibu Mkurugenzi, Maendeleo ya Wanyamapori): Kuna masuala mawili hapa katika muktadha huu: upataji wa ardhi na matumizi ya wanyamapori. Mwekezaji lazima asaini mkataba na Jumuia ya kijamii iliyoidhinishwa (AA) ili kutumia wanyamapori, lakini pia asaini mkataba mwingine na serikali ya kijiji kwa haki maalumu ya kutumia ardhi.

Jibu (Mwanasheria, kutoka Wizara ya Ardhi): Jumuia ya kijamii iliyoidhinishwa (AA) huwajibika kwa serikali ya kijiji. Wawekezaji wanavichanganya vijiji. Sheria ziko wazi. Jumuia ya kijamii iliyoidhinishwa (AA) ni lazima kupitisha idhini ya mwekezaji kupitia mkutano wa hadhara wa kijiji na Halmashauri ya Wilaya. Kama mwekezaji alikuwa akifanya kazi katika eneo kabla ya kuwepo kwa Jumuia ya kijamii iliyoidhinishwa (AA), mwekezaji bado atatakiwa kupitia the Jumuia ya kijamii iliyoidhinishwa (AA) kama taratibu.

Jibu (Mkurugenzi wa Idara ya Wanyamapori): Mazungumzo ya leo yatakuwa ya ujumla. Tutapata fursa wakati mwingine kuongelea kila kisa kwa undani wake.

8. **Maoni:** Nafasi ya serikali ni kuongeza utajiri wa raslimali na kuhimiza biashara katika sekta ya utalii. Hata hivyo Kanuni Mpya haziwawezeshi wawekezaji kufanya biashara kwa urahisi, mada ya Naibu Mkurugenzi juu ya hizo kanuni una kasoro kwa watumiaji. Mfumo wa ada uko kinyume na lengo la kitaifa la kukuza idadi ya watalii. Katika utafiti uliofanywa na Idara ya Mapato nchini wakishirikiana na TANAPA na Mamlaka ya Hifadhi ya Ngorongoro imegundua kwamba viwango vya tozo kwa sasa wageni waingiao Serengeti ni dola 50 (USD). Kenya, viingilio vya wageni kitaifa ni dola 40 (USD) na Uganda ada ni dola 25 (USD). Ada zilizopendekezwa kwa Maeneo ya Hifadhi za Wanyamapori za Jumuia (WMA) ziko juu zaidi ya hizo wakati uwezo wa kuvuta wageni katika maeneo haya utakuwa ni kidogo sana. Matokeo yake ni kwamba Tanzania haitaweza kushindana katika masoko ya kikanda. Ni sekta binafsi ndio huleta fedha serikalini na hivyo sekta binafsi iruhusiwe kushindana. Kanuni kifungu 11.1 kinahusu kuitaarifu serikali wakati hisa za kibiashara zinahama. Kanuni hii si sahihi kwa vile kama hisa za kampuni zimesajiliwa na kuuzwa katika soko la hisa kutaarifiwa kutakuwa ni vigumu.

   Jibu (Mkurugenzi wa Idara ya Wanyamapori): Huduma za Wanyamapori Kenya (KWS) nao sasa wanapandisha ada zao ili zilingane na za kwetu. Ni vigumu kulinganisha ubora wa hifadhi na vivutio vilivyo nje ya hifadhi, kwa sababu kila eneo lina upekee wake. Lakini ni kweli pia wawekezaji wanachangia sana katika suala zima la uhifadhi.

9. **Maoni (Kampuni ya utalii na hoteli):** huchukua karibu mwaka mmoja kujipanga sawa na ongezeko la ada kwa sababu ya kuchelewa katika mikondo ya soko. Mawakala wa nje wanaona Tanzania itapoteza soko lake kwa sababu ya kupanda kwa bei. Wageni wengi wa kampuni ya Serengeti Select Safaris wanapenda kutumia muda wao vijijini wakijifunza na kuchangia katika maendeleo ya shule na kanisa. Kwa ujumla vikundi hivi hawawezi kulipia gharama hizo za juu. Mara tu soko la utalii la Tanzania litakapotamkwa kama ni soko la gharama mno, itakuwa vigumu kurudisha tena hadhi ya soko la unafuu.

   Jibu (Mkurugenzi wa Idara ya Wanyamapori): Hatupendi tuwe na sura ya kupokea watalii wachache wanaolipa zaidi kama Amboseli, hata hivyo ada zenye haki ndio hitaji la msingi.

10. **Maoni (Katibu Mtendaji, TATO):** Katika mwaka 2005 Waziri wa Maliasili na Utalii alisema kuwa hakutakuwa na ongezeko la ada hadi hapo tafiti katika masoko itakapokuwa imefanyika. Kinyume chake ada zimeendelea kupanda, sasa TATO itatoa utafiti wake. Kuna mambo mengi yanayokinzana na hivyo tutahitaji mazungumzo.

    Jibu (Mkurugenzi wa Idara ya Wanyamapori): Tuna dhana mpya katika utendaji kwa sasa kwa serikali ya Tanzania na hivi karibuni tunategemea kuona mabadiliko makubwa.

11. **Maoni:** Soko ni tete, linahitaji tafiti ili kulielewa. Lazima tulenge zao husika.

Jibu (Mkurugenzi wa Idara ya Wanyamapori): Kanuni zimebuniwa kwa wakati na zitasaidia. ***Swali toka kwa Mkurugenzi***: Je kuna mtu hapa anayeelewa ni kiasi gani waendesha utalii wanailipa serikali kodi?

Angalizo la Sekretariet ya TNRF: Mkurugenzi wa Idara ya Wanyamapori alikuwa akirejea katika uwezekano kuwa inawezekana ikawa si makampuni yote hulipa ada zote zinazotakiwa hususa ni dola 25,000 (USD) kama ada ya uhifadhi.

Jibu (Mkurugenzi wa Idara ya Wanyamapori): Kuendesha gari usiku ni zao jipya la kitalii ambalo ndio linazinduliwa na inaweza kuongeza utafutaji wa soko la Kitanzania. Uendeshaji gari usiku ambao waweza kuwa umefanyika huko nyuma haukuwa halali.

3.6 Mjadala kimakundi

Washiriki waligawanywa katika makundi manne ili wajadili katika makundi madogo na kutoa mapendekezo katika maeneo malumu. Maeneo hayo yalikuwa:

- Mfumo wa ada na taratibu za malipo
- Ni vipi watumiaji wote wa raslimali wanaweza na kufanya kazi mahali pamoja?
- Uchaguzi wa kugawana mapato na mafao
- Nafasi ya watumia raslimali katika ulinzi wa maliasili

Makundi yalichaguliwa kwa mchanganyiko na walipewa maswali mawili kujadili kabla ya kutoa mrejesho. Utendaji wa kila kundi ulitofautiana sana kwa kila kundi kutegemeana na uwezo wa mwenyekiti wa kikundi. Katika makundi mengine wazungumzaji wa asili ya Kiingereza walitawala mazungumzo wakati katika makundi mengine masuala ya visa mahsusi na pengine migogoro ndiyo iliyotawala mjadala.

3.6.1 Mawasilisho1: Mfumo wa Ada na Utaratibu wa Malipo

A. Mapendekezo:

i. Ilipendekezwa kuwa mfumo wa ada uliopendekezwa usitekelezwe. Unausumbufu, changamano, na hautekelezeki au kukagulika.

ii. Tunapendekeza mfumo wenye ngazi mbili ambao utawezekana na kutambua matakwa ya jamii nay ale ya Idara ya wanyamapori.

- ***Malipo ya 1: Ada ya kitanda***
    - a. Ada hii itakubaliwa kati ya mwenye ardhi na mwekezaji (yaani kijiji/Jumuia ya kijamii iliyoidhinishwa (AA) au Idara ya Wanyamapori)
    - b. Mikataba inbaki kuwa halali
- ***Malipo ya 2: Ada ya shughuli za Wanyama***
    - a. Ada hii hulipwa kwa idara ya wanyamapori na pia hjumuisha mchango wa wilaya.
    - b. Ada hii itajumuisha shughuli za kiutalii zilizoorodheshwa katika upiga picha wa kitalii.
        - Utalii wa picha
        - Utalii wa picha -usiku
        - Safari za miguu
        - Milo nyikani
        - Mandari
        - Safari za mitumbwi
        - Ada ya kuongoza wageni

iii. Imependekezwa mfumo ufuatao wa ada (wasio wakJumuia ya kijamii iliyoidhinishwa (AA)zi):

- Mapori ya Akiba $30
- Mapori tengefu $15
- Maeneo ya Wazi / Maeneo ya Hifadhi za Wanyamapori za Jumuia (WMA) $10
- Ada hizi hazitahusika: Ada ya gari, Ada ya kuongoza wageni, Ada ya kundi, Ada ya kiwanja, Ada ya mtumbwi

iv. Uvuvi inafikiriwa ni shughuli ya uvunaji.

vi. Ada zisibadilishwe bila taarifa ya miezi 12.

vi. Makundi ya ada
- Wageni
- Wakazi
- Watu wazima
- Watoto na wanafunzi

vii. Ulinzi wa eneo

a. ada ya kitendo inweza kukusanywa na kulipwa kama kampuni ina makubaliano ya kulaza wageni na mwenye ardhi. Katika Mapori ya Akiba ada ya shughuli hupelekwa Idara ya Wanyamapori. Mapori Tengefu na Maeneo ya wazi ada ya shughuli hupelekwa kijijini.

b. Hii itadhibiti watalii wa mchana tu na uharibifu wa malihai, itahimiza ulinzi wa maliasili.

viii. Hitimisho

a. Ada zote zikokotolewe na kulipwa akaunti za benki idara ya wanyamapori au jamii tu
b. Malipo ya 1: malipo ya kitanda tayari yapo.
c. Malipo ya 2: Yataombewa kuanzia Julai 1 2008 na kulipwa moja kwa moja kwa Mkurugenzi wa Idara ya Wanyamapori
d. Lengo ni kuunda mfumo rahisi ambao ni rahisi kuusimamia, rahisi kuukagua, ulio wazi, unaojitosheleza, endelevu, unaohakikisha wote jamii na serikali kuu wanafaidika na unalinda maliasili kwa vizazi vijavyo.

B. Mjadala wa jumla:

Baada ya makundi kuwasilisha, ukumbi ulifunguliwa kuuliza maswali:

1. **Swali:** Je, mapendekezo haya yameelekezwa wapi? Je, tunajua ni kwa kiasi gani makampuni yananufaika kutokana na shughuli za kiutalii?
2. **Swali:** Je, si ada za viwanja ni kwa ajili ya makampuni yenye leseni za biashara tu? Kinachotakiwa ni ama ada ya kiwanja au ada ya utuaji ndege lakini sio vyote kwa pamoja.

   Angalizo: Washiriki walikuwa na mawazo kuwa ada ya kiwanja ingelipwa mara moja tu kwa mwenye kumiliki kiwanja, na pia kwamba ada ya kiwanja haiku chini ya Idara ya Wanyamapori, bali chini ya Mamlaka ya Anga.
3. **Swali:** Juu ya ada ya gari, kama uzito ndio suala, kwanini magari mengine ya kibiashara yasitozwe?
4. **Swali:** Je tunaweza kulundika ada zote pamoja ili kurahisisha mfumo?

   Jibu kutoka kwa Mkurugenzi: Dola 25,000 (USD) ni za ada ya uhifadhi, hata kama una miliki ardhi, kwa sababu wanyamapori ni mali ya umma.

3.6.2 Mawasilisho 2: Ni vipi watumiaji wa raslimali wanyamapori wanaweza kukaa pamoja?

A. Mapendekezo:

a. Wawekezaji wa utalii wa picha na uwindaji wanapaswa kufanya kazi kwa mwafaka.

b. Chombo cha uratibu wa utalii wa picha na matumizi yasiyo ya uvunaji ni budi kiundwe ili kuhusisha makampuni yote ya utalii katika maamuzi.

c. Wanavijiji, Maeneo ya hifadhi ya vijiji na wawekezaji ni vizuri wawe wazi kwa masuala ya mchakato wa zabuni mikataba, majadiliano na makubaliano ya kimikataba.

d. Mikataba katika maeneo ya Hifadhi ya Jamii yanatakiwa kupanda hadi kuwa miaka 5 na mteja apewe nafasi ya kwanza katika kufanya upya mkataba kama ametimiza vigezo husika kiutendaji.

e. Hamasa ya wadau wa utalii ni vema iinuliwe hasa katika sera, sheria, kanuni na misingi ya biashara.

B. Mjadala wa Jumla:

Baada ya mawasilisho ya vikundi, ukumbi ulifunguliwa kwa mjadala:

1. **Mkurugenzi wa Idara ya Wanyamapori:** Kumbuka uwezekano wa kutenga kanda za matumizi kwa msimu au majira.
2. **Maoni kutoka vikundi:** Vyombo vya kuunganisha makampuni ya wapiga picha lazima viundwe, sio kuwa na chombo kimoja kitaifa. Utatuzi wa masual ngazi hii ni muhimu kwa sababau hali hutofautiana. Vyombo hivi mahususi vyaweza kuwa karibu sana na vitalu vya uwindaji. Kwa uratibu wa ngazi ya kitaifa, faida zake ni kwamba unaweza kuhusisha makampuni mengi zaidi kama ya ndege na mahoteli sio tu wawindaji na makampuni ya utalii wa picha.

   Mkurugenzi wa Idara ya Wanyamapori: Wadau wa kutoka katika jamii lazima wahusishwe katika vyombo muhimu kama vile wakulima, wafugaji, watumiaji wa asili, na pia watafiti. Makampuni yasihalifu mipango ya usimamizi au matumizi ya ardhi ya Maeneo ya Hifadhi za Wanyamapori za Jumuia (WMA). Nani ataanzisha vyombo hivyo na nini itakuwa mchango wa serikali za mitaa?

Maoni ya Mkurugenzi wa Idara ya Wanyamapori: Ni tukio la kihistoria kuwa na makampuni ya wawindaji na makampuni ya utalii wa picha kwa pamoja.

3.6.3 Mawasilisho 3: Ugawanaji Mafao na Mapato

A. Mapendekezo:

i. Makundi husika:
   - Jumuia ya kijamii iliyoidhinishwa (AA)
   - Wilaya
   - Serikali kuu, Idara ya wanyamapori
   - Jamii

ii. Maeneo:
   - Maeneo ya Hiadhi ya Jamii
   - Mapori tengefu
   - Maeneo ya wazi
   - Mapori ya Akiba

iii. Mapendekezo ya Mgawanyo:

   a. Maeneo ya Hifadhi za Wanyamapori za Jumuia (WMA) – Uvunaji(Nyara) na Matumizi yasiyo ya uvunaji
      - Jamii 55 asilimia

- Wilaya 15 asilimia
- Jumuia ya kijamii iliyoidhinishwa (AA) 10 asilimia
- Idara ya wanyamapori 20 asilimia

b. Mapori Tengefu na Maeneo ya wazi – Uvunaji (Nyara) na matumizi yasiyo ya uvunaji
- Jamii 65 asilimia
- Wilaya 15 asilimia
- Idara wanyamapori 20 asilimia

c. Mapori ya Akiba Haikujadiliwa.

B. Mjadala wa Jumla:
Hakukuwa na makubaliano halisi kutoka mapendekezo ya kikundi.

Angalizo la Sekretariet ya TNRF: Mgawanyo wa mapato mara tu ukipokelewa toka Jumuia ya kijamii iliyoidhinishwa (AA) kama inavyoelezwa katika Kifungu cha 73 (2) ya Kanuni za Maeneo ya Hifadhi za Wanyamapori za Jumuia (WMA). Inasema "Jumuia ya kijamii iliyoidhinishwa (AA) itatakiwa kuhakikisha kuwa katika mapato yake ya mwaka inatenga:

(a) Si chini ya 15% ya mapato irudishwe katika kuendeleza raslimali;
(b) Si chini ya 50% ya mapato ipelekwe katika vijiji wanachama wanounda Maeneo ya Hifadhi za Wanyamapori za Jumuia (WMA);
(c) Si chini ya 25% ya mapato itumike kuimarisha Jumuia za kijamii ziliyoidhinishwa"

Muhimu: Asilimia ya mapato yaliyozalishwa kutoka Maeneo ya Hifadhi za Wanyamapori za Jumuia (WMA) yarudishwe katika Jumuia za kijamii ziliyoidhinishwa kama ilivyoelezewa katika Kanuni za Maeneo ya Hifadhi za Wanyamapori za Jumuia (WMA).

3.6.4 Mawasilisho 4: Nafasi ya watumiaji wanyamapori katika ulinzi wa raslimali.

A. Mapendekezo:

Kuhakikisha uendelevu wa kiuchumi wa raslimali wanyamapori yafuatayo ni budi yafanyike:

i. Mawasiliano miongoni mwa wadau (yaani wawindaji, kampuni za kitalii, serikali, Asasi zisizo za kiserikali, jamii
ii. Ushirikiano miongoni mwa wadau
iii. Uwezeshaji
iv. Uwazi katika ngazi zote
v. Kushirikisha pande zote ili kupata mwafaka wa viunzi vya kisheria
vi. Urahisishaji na kunyoosha matendo ya kibiashara

B. Mjadala wa jumla:

1. **Maoni**: Kundi linatambua kuwa sheria na kanuni ni za muhimu.
2. **Maoni**: Kundi lilitambua kuwa asasi zisizo za kiserikali zinatakiwa ziwe wawezeshaji wasio na upande wowote.
3. **Maoni:** kundi lililenga kujenga muafaka. Sehemu kubwa ya maongezi iliishia kutokubaliana kati ya makampuni ya wawindaji na Asasi zisizo za kiserikali zinzofanya kazi katika jamii. Pendekezo sio la mwisho kwa sababu michango lazima ichukuliwe pia kutoka kwa wadau wa kusini na magharibi ya nchi.
4. **Maoni:** Taratibu mpya ziandikwe kulingana na mtazamo wa kibiashara.

5. **Mkurugenzi wa Idara ya Wanyamapori:** Kundi halikujibu sawa swali na hivyo tunaalika michango zaidi toka mjadala wa jumla hususa ni kuuliza swali hili: Ni vipi makampuni yatawezesha ushiriki wa jumuia?
   Mkurugenzi wa Idara ya Wanyamapori alipendekeza watumiaji wafuatao wa raslimali:
   a. Jamii
   b. Makampuni ya utalii wa picha
   c. Uwindaji wa kitalii
   d. Watafiti
   e. Waganga wa jadi
   f. Wafugaji
   g. Ukamataji wa wanyama hai

   Na mapendekezo yafuatayo kama wajibu:
   a. Uhisani – Serikali / Asasi zisizo za kiserikali
   b. Ulinzi wa raslimali / doria – Jamii
   c. Ufuatiliaji – Jamii / watafiti / serikali
   d. Uundaji wa sheria ndogo – Jamii
   e. Usuluhishi migogoro – Serikali kuu na Serikali za mitaa
   f. Upashanaji habari – Asasi zisizo za kiserikali
6. **Swali kutoka Mkurugenzi wa Idara ya Wanyamapori:** Je, waweza tu kulipa fedha na kufanikiwa katika uhifadhi?

3.7 Kufunga Mkutano

1. Mkurugenzi wa Idara ya Wanyamapori alimshukuru kila mjumbe kwa kuhudhuria. Alisema kuwa huu ulikuwa ni mkutano wa kwanza wa aina yake na ni mwanzo wa maelewano mapya kati ya Idara ya Wanyamapori na wadau wake na akaahidi kuchukua michango na mapendekezo ya mkutano na kuwasilisha kwa waziri an kwamba kutakuwa na matokeo mazuri mwishowe. Kumbukumbu za mkutano zitatumwa kwa kila mjumbe wa mkutano.
2. Maoni ya Mwakilishi wa AWF juu ya historia ya mkutano. Upangaji wa tukio hili la mkutano ulisaidiwa na vyama hiari hususa ni AWF na TNRF.
3. Mkutano ulifungwa rasmi na Mkuu wa Wilaya ya Ngorongoro.
4. Mkuu wa Wilaya aliwashukuru wajumbe wote kwa ushiriki uliochangamka katika mkutano huu muhimu na kwamba mkutano uliruhusu wajumbe kuchambua masuala yahusuyo maeneo ya hifadhi za jamii na kanuni za utumiaji wa wanyamapori.
   Mapendekezo mengi yalitolewa na baadhi yake yatapelekwa kwa majadiliano na Wizara ya Maliasili na Utalii. Aliwaomba wajumbe wa mkutano kuwa wavumilivu na kuwasihi kwenda kurejesha masomo waliyoyapata katika mkutano kwa wenzao ambao hawakuweza kuhudhuria mara tu warudipo makwao.

A 1 *ORODHA YA MAKABRASHA WALIYOPEWA WASHIRIKI*

- Sera ya Wanyamapori 2007
- Kanuni za Maeneo ya Hifadhi za Wanyamapori za Jumuia (WMA), Tangazo la Serikali Na. 283 (Toleo la Kiswahili na Kiingereza), 2005
- Mwongozo wa Maeneo ya Jumuiya ya Hifadhi ya Wanyamapori, 2002 – Idara ya Wanyamapori
- Uhifadhi wa Wanyamapori (Matumizi ya Uvunaji) Kanuni na. 306 (2002)
- Uhifadhi wa Wanyamapori (Matumizi yasiyo ya Uvunaji) Kanuni na. 196 (2007) – Kiswahili
- Uhifadhi wa Wanyamapori (Matumizi yasiyo ya Uvunaji) Kanuni na. 196 (2007) – Kiingereza
- TNRF / Kikosi Tendaji –Wanyamapori; Muhtasari wa Maliasili na Ardhi – Toleo la Kiswahili

A 2 ORODHA YA WASHIRIKI

NA.	SIKU	SHIRIKA	JINA LA MSHIRIKI	ANWANI
1	1	ADM	LULUMAY MICHAEL	SLP 11 BABATI
2	1	AG. DED SIMANJIRO	JOHN PALANGYO	SLP 14384 ARUSHA
3	1	ARASH	KIAO ORMINIS	SLP 1 LOLIONDO
4	1	AWF	STEVEN KIRUSWA	SLP 2658 ARS
5	1	AWF	JULIUS L. LAISER	SLP 25 NAMANGA
6	1	BABATI DISTRICT COUNCIL	NASHON MALOKECHA	SLP 400 BABATI
7	1	BABATI DISTRICT COUNCIL	RAPHAEL J. BAGHAYO	SLP 588 BABATI
8	1	BURUNGE WMA	THOMAS RATSIM	SLP 14553 ARS
9	1	COUNCIL CHAIRMAN SERENGETI	JOHN C. NG'OINA	SLP 176 MGM
10	1	COUNCILLOR SERENGETI	HELENA CHACHA	SLP 176 MGM
11	1	CULTURAL TOURISM	ALLIY A. MWAKO	SLP 10455
12	1	DERECTOR HAT	S.S. LAISER	SLP 1260 ARS
13	1	DGO LONGIDO	STEVEN LAIZEO	SLP 84 LONGIDO
14	1	DGO NGORONGORO	BETERIRE BUBUNGA	SLP 1 LOLIONDO
15	1	DGO SIMANJIRO	TITO S. TOWO	SLP 14384 ARUSHA
16	1	DIWANI	SISIROLEKIBIRITI	SLP 1 MONDULI
17	1	DIWANI	MAANDA NGOITIKO	SLP 72 LOLIONDO
18	1	DIWANI - MAGUGU	JOHN G. JEU	SLP 218 BABATI
19	1	DIWANI - MALAMBO	ELIAS NGORISA	SLP 1 LOLIONDO
20	1	DIWANI - NKAITI BABATI	OLAIS OLE KOIN	SLP 400 BABATI
21	1	DIWANI - SERENGETI	ZACHARIAS KISIROTI	SLP 176 MGM
22	1	DIWANI - WADA	EDAMN H. IPINGIUA	SLP 400 BABATI
23	1	DIWANI MAGARA	SIMON SANDEMU	SLP 588 MAGARA
24	1	DIWANI SOIT-SAMBU	MHE. KUNDAI PARMWAT	SLP 15 LOLIONDO
25	1	DIWANI V/MAALUM	ANASTASIA AUGUSTINO	SLP 400 BABATI
26	1	ENDUIMET	KOMOLO SIMELL	West K12
27	1	ENDUIMET	LESALE SALOTA	SLP 84 LONGIDO
28	1	ENDUIMET	RICHARD FREDRICK	SLP 84 LONGIDO
29	1	ENDUIMET	METIII A. LEKIREYA	SLP 84 LONGIDO
30	1	ENDUIMET	SEREMONIY OLENONJILI	SLP 84 LONGIDO
31	1	ENDUIMET	LOOMONI OLESIATO	SLP 84 LONGIDO
32	1	ENDUIMET	ABRAHAM STONGEN	SLP 677 BABATI
33	1	ENDUIMET	JULIUSI M. RUBENI	SLP 588 BABATI
34	1	ENDUIMET (WMA)	MATHIAS MOLLEL	SLP 84 LONGIDO
35	1	ENDUIMET (WMA)	ISACK A. OLE NDEUERO	SLP 89 S/JUU
36	1	ENDUIMET (WMA)	WITNESS I. MOLLEL	SLP 89 S/JUU
37	1	ENDUIMET SOCIETY	WILLIA R. KUYAN	SLP 1 LONGIDO
38	1	ENDUIMET WMA	LENDII JOSEPH	SLP 89 S/JUU
39	1	FRIEDKIN CONSERVATION FUND	KEITH ROBERTS	SLP 2782 ARS
40	1	HADZABE SURVIVAL COUNCIL TANZANIA	ZEFANIA ATHUMANI	SLP 9 MBULU
41	1	HADZABE SURVIVAL COUNCIL TANZANIA	MARTINI PETRO	SLP 9 MBULU
42	1	HADZABE SURVIVAL COUNCIL	ATHUMANI MAGANDA	SLP 9 MBULU

NA.	SIKU	SHIRIKA	JINA LA MSHIRIKI	ANWANI
		TANZANIA		
43	1	HADZABE SURVIVAL COUNCIL TANZANIA	RICHARD H. BAALLOW	SLP 9 MBULU
44	1	HED-DSC	ALAIS MORINDAT	SLP 254 ARUSHA
45	1	HSCT NGO MBULU	NATHAL KITANDEE	SLP 74 BMULU
46	1	IDARA YA WANYAMAPORI	MIRIAM ZACHARIA	SLP 1994 DSM
47	1	IKONA WMA	JUMANNE KWIRO	SLP 176 MUGUMU
48	1	IKONA WMA	STEPHEN MAKACHA	SLP 176 MUGUMU
49	1	JUHIBU (Burunge)	TADY W. GWAY	SLP 104 BABATI
50	1	JUHIBU (Burunge)	AUGUSTINO PETER	SLP 285 BABATI
51	1	JUHIBU (Burunge)	PAULO M. MOSALO	SLP 285 BABATI
52	1	JUHIBU (Burunge)	TATU R. CHIMBALAMBALA	SLP 558 BABATI
53	1	K & MLA	STEPHEN MAGOGO	SLP 716 MWANZA
54	1	K/AFISA TARAFA END.	TARSILA H. MUSHI	SLP 02 LONGIDO
55	1	K/TARAFA EMBOREET	JACKSON OLE TETEIYO	SLP 3022 ARS
56	1	KATIBU AIGWANAK	JOHN OLEKULINJA	SLP 1 MALAMBO LOLIONDO
57	1	L.D.C. LONGIDO	MBURUKATI L. OLE KASERE	SLP 84 LONGIDO
58	1	LAIGWANAN MILA	LENGUMO PARMIRIA	SLP 1 LOLIONDO
59	1	LONGIDO D.C.	JAMES OLE MILLYA	SLP 2 LONGIDO
60	1	M/KITI - MWADA BABATI	OMARI BAKARU SAINGA	SLP 665 BABATI
61	1	M/KITI - NGOLEY	CHARLES MOSURU	SLP 495 BABATI
62	1	M/KITI BODI IKONA	SOSPETER M.N. NYIGATI	SLP 39 KAHAMA, SHINYANGA
63	1	M/KITI EMBOREET	MARIAS LEMWANDE	NONE
64	1	M/KITI KAMATI MAZINGIRA EMBOREET	OLE NESELLE MOSES	SLP 11613 ARS
65	1	M/KITI KAMWANGA	MELAU P. MELITA	SLP 84 LONGIDO
66	1	M/KITI KIJI MAALONI	PHILIPO MUTEL	SLP 1 LOLIONDO
67	1	M/KITI KIJIJI LAURIEN	KASHANGA PUSALE	SLP 82 LOLIONDO
68	1	M/KITI KIJIJI OLASITI	DAUDI MELENGORI	SLP 269 BABATI
69	1	M/KITI KIJIJI SANGAIWE	VENUST PETER	SLP 410 BABATI
70	1	M/KITI LOBERSIIT	TUMAINI MARIKO	NONE
71	1	M/KITI MINJINGU	ISRAEL SAITOTI	SLP 912 ARS
72	1	M/KITI NGEREJAU	KINGEERI KISAU	SLP 84 LONGIDO
73	1	M/KITI OLMOLOG	BENEDICT MELUSO	SLP 84 LONGIDO
74	1	M/KITI OLOIPIRI	KETIKA KUTSAS	SLP 1 LOLIONDO
75	1	M/KITI S/K SOITSAMBU	JAMES LEMBIKAS	SLP 1 LOLIONDO
76	1	M/KITI S/KIJIJI	RAPHAEL MANANGO	SLP 1 MALAMBO LOLIONDO
77	1	M/KITI S/KIJIJI	SIMON NAIRIAM	SLP 1 PIYAYA
78	1	M/KITI S/KIKIKI	MICHAEL M. KUNANI	SLP 45 MUGUMU
79	1	M/KITI SINYA	MBAKULI NASIYANGA	SLP 84 LONGIDO
80	1	M/KITI TERRAT	ISAYA S. NELUKSIDO	SLP 12785 ARS
81	1	M/KITI VILIMA V3	BELELA ERASTO	SLP 392 BABATI
82	1	M/KITI WA WMA IKONA	ELIAS M. CHAMA	SLP 176 MGM
83	1	M/S/KIJIJI SOITSAMBU	DANIEL NGOITIKO	SLP 1 LOLIONDO

NA.	SIKU	SHIRIKA	JINA LA MSHIRIKI	ANWANI
84	1	MJ-S/K EMBOREET	ABRAHAM WILLIAM	NONE
85	1	MJ-S/K SUKURO	JOSEPH MANDALO	SLP 3022 ARS
86	1	MJ-S/K SUKURO	LENGAI OLE MAKO	SLP 3022 ARS
87	1	MJ-S/K TERRAT	LEPOSO A. L.	SLP 3022 ARS
88	1	MJ-S/K TERRAT	LESIRA SAMBUI	SLP 12785 ARS
89	1	MJUMBE KIJIJI PIYAYA	CHRISTOPHER SUYAAN	SLP 1 PIYAYA
90	1	M'KIKI MAWENI BABATI	DEWAR M. NAWEDA	SLP 588 BABATI
91	1	M'KITI KIJIJI CLERAI	ALAMGAGO MITASHEYE	SLP 84 LONGIDO
92	1	MKURA CAMEL SAFARI	ISAYA S SHAKWETI	SLP 415 USA RIVER
93	1	MNRT - SSA	MEINRAD T. RWEYEMAMI	SLP 9372 DSM
94	1	MOIVARO LODGES	AMINIEL A. MASALA	SLP 11297 ARS
95	1	MTENDAJI OLOIPIRI	NDUTU KAULI	SLP 1 LOLIONDO
96	1	MW/KII KIJIJI TINGATINGA	SENDEU LAAMARAI	SLP 89 SANYA JUU
97	1	MW/KITI KIJIJI KITENDEN	KITASHO	SLP 25 S/JUU
98	1	MW/KITI WA CBOE	PARSANGA LENDADA	SLP 1 OLMOLOG
99	1	NGONET	FRANCIS SHUMET	SLP 12 LOLIONDO
100	1	NGONET	SAMWEL NANGIRIA	SLP 94 LOLIONDO
101	1	NONE	JULIUS R. MUHALE	SLP 1 MONDULI
102	1	OLAGWANANI OLOIPITI	KIPOON OLORU	SLP 1 LOLIONDO
103	1	OLOLOSOKWAN	SAIMON OLOINYO	SLP 13 LOLIONDO
104	1	OLOLOSOKWAN	ESOPHIO L. PARMWAI	SLP 15 LOLIONDO
105	1	OLOLOSOKWAN	JULIUS KAURA	SLP 13 LOLIONDO
106	1	PINGOS TOURISM	ANNA EUSEBI	SLP 14437 ARS
107	1	PWC	MANYARA KARIA	SLP 72 LOLIONDO
108	1	SAVANAS FOREVER TZ	ALAIS J. LENDII	SLP 878 ARS
109	1	SERENGETI DISTRICT COUNCIL	MWITA MUGABO	SLP 176 MGM
110	1	SERENGETI DISTRICT COUNCIL	MECHAMA J. MAREY	SLP 124 MUGUMU
111	1	SERENGETI DISTRICT COUNCIL	RAYMOND NYAMASAGI	SLP 176 MUGUMU
112	1	TANAPA	SEKELA MWANGOTA	SLP 3134 ARS
113	1	TEMBO FOUNDATION	JULIUS SAITOTI	SLP 1144 ARS
114	1	TOURISM DIVISION	LILI NYAKI	SLP 9352 DSM
115	1	VEO	BENJAMIN MATRA	SLP 59 MTISWMSDFM
116	1	VEO - MANYARA	MARIAM R. KILALA	SLP 677 MANYARA
117	1	VEO - MWADA	CALYSTER T. MBONDE	SLP 400 BABATI
118	1	VEO - NGOLEY	AYUBU L. KISIRI	SLP 400 BABATI
119	1	VEO - OLASITI	BERNARD M. SHISHE	SLP 269 BABATI
120	1	VEO - OLMOLOG	NURU MOHAND	SLP 02 LONGIDO
121	1	VEO - SANGAIWE	EMANUEL ELIA YACOBO	SLP 410 BABATI
122	1	VEO KAMWANGA	SINYOK MELIJA	SLP 84 LONGIDO
123	1	VEO MINJINGU	NICHOLAUS Y. HHARY	SLP 299 BABATI
124	1	VEO -TINGATINGA	GOODLOCK N. MOLLEL	SLP 89 SANYA JUU
125	1	VEO VILIMA V3	NICODEMUS MARCEL	SLP 392 BABATI
126	1	VEO-ELERAI	ALOYCE MAMA	SLP 84 LONGIDO
127	1	WEO - NKAITI	LEMBURIS MAKAU	SLP 392 BABATI
128	1	WEO - OLMOLOY	AHAMED MNDEME	SLP 84 LONGIDO
129	1	WEO TINGATINGA	SAMWEL KIMOTONGE	SLP 33 LONGIDO

NA.	SIKU	SHIRIKA	JINA LA MSHIRIKI	ANWANI
130	1	WMA KTENDEN	MOROI LOKUNONI	SLP 25 SANYA JUU
131	1	WWF	ELIEZER SONGUSIA	SLP 63117 DSM
132	2	ADVENTURE SPORT	DAVE ARMON	SLP 12463 ARS
133	2	ADVENTURE SPORT	HANNAH STEVENSON	SLP 12463 ARS
134	2	AFRICAN TRAILS LTD	STELLA HIRJ	SLP 2130 ARS
135	2	AMAZING TANZANIA	MALCOLM GIBB	SLP 2 KARATU
136	2	ANA KWA ANA	ANNA KARI EVJEN-OLSEN	SLP 1232 ARS
137	2	ANA KWA ANA	ELIAMANI K. MLANG'A	SLP 3076 ZANZIBAR
138	2	AWF	STEVEN KIRUSWA	SLP 2658 ARS
139	2	AWF	MOLLEL G.S.K.	SLP 2658 ARS
140	2	BDC	MACOHECHO N.O.C.	SLP 400 BABATI
141	2	BUNDU SAFARIS	MATHEW CHANDO	SLP 71674 DSM
142	2	CAWM, MWEKA	MASUSULI BAUER	SLP 3031 MOSHI
143	2	CC AFRICA	JASON KING	SLP 751 ARS
144	2	COASTAL TRAVELS	BRENDON CHURCH	SLP 360 ARS
145	2	CORDIAL TOURS	KITIZO	SLP 1679 ARS
146	2	CORTO LTD	MPONDJOLI JOEL	SLP 12267 ARS
147	2	CORTO LTD	GERARD BLENET	SLP 12267 ARS
148	2	DC'S OFFICE	ZUBERI ABDALLAH	SLP 9503 SIMANJIRO
149	2	DESTRUCTION TZ SAFARI	MIKE A. TAYLOR	SLP 2112 ARS
150	2	DGO	BETEKIRE RUBUNGA	SLP 1 NGORONGORO
151	2	DGO LONGIDO	STEPHEN LAIZER	SLP 84 LONGIDO
152	2	EASTLO /NAITOLIA	HARTLEY KING	SLP 1215 ARS
153	2	ECOLOGICAL INITIATIVES	M. BAKER	SLP 428 ARS
154	2	EQUESTRIAN SAFARIS	JAN SCHOUSBO	SLP 429 ARS
155	2	FOXTROT CHARLIE (ROYAL AFRICAN)	TIM CORREIRO	SLP 1393 ARS
156	2	GRUMETI RESERVES	HILU BURA	SLP 0 ARS
157	2	H&A UNIQUE SAFARIS	ALOYCE J. LYIMO	SLP 2189 ARS
158	2	HAT	A.A. ABUBAKAR	SLP 7153 ARS
159	2	HOOPOE	PETER LINDTROM	SLP 2047 ARS
160	2	HOOPOE	STEPHEN LAISER	SLP 2047 ARS
161	2	IKONA INVESTORS	PATRICIA ERIC	PRIVATE BAG MOSHI
162	2	IKONA INVESTORS	GEORGE LEMI	SLP 13953 DSM
163	2	INTO AFRICA	ISAYA MOSHI	SLP 121903
164	2	ITV ARUSHA	HUSSEN RAMADHANI	SLP 13185 ARS
165	2	KERR & DOWNEY TZ	HEIN PRINSLOO	SLP 2782 ARS
166	2	KIBOKO BUSH CAMP	SIMON KIWALE	SLP 2156 ARU
167	2	MARERA SAFARIS	HILARY DAFFI	SLP 1525 ARS
168	2	MINISTRY OF LANDS	DAVID MUSHENDWA	SLP 9230 DSM
169	2	MOIVARO	A.A. MANDALA	SLP 11297 ARS
170	2	MOUNT KILIMANJARO SAFARI CLUB	GILLES PACCARD	SLP 2231 ARS
171	2	MOUNT KILIMANJARO SAFARI CLUB	GEORGE MCINGARRAI	SLP 2231 ARS
172	2	NANCE DISCOVERY	THOMAS HOLDEN	SLP 10574 ARS

NA.	SIKU	SHIRIKA	JINA LA MSHIRIKI	ANWANI
173	2	NDARAKWAI	PETER JONES	SLP 49 ARS
174	2	NDARAKWAI	FIDELIS OLLEKASHE	SLP 49 ARUSHA
175	2	NGARE SERO MOUNTAIN LODGE	TIM LEACH	SLP 425 ARS
176	2	NOMAD TANZANIA	J. KNOCKER	SLP 681 USA RIVER
177	2	OLD NYIKA	D.A. MCCALLUM	SLP 13226 ARS
178	2	OTTERLO	OMAR I. BAYUMI	SLP 12125 ARS
179	2	OTTERLO BC	ISAACK LEVIN MOLLEL	SLP 12125 ARS
180	2	ROBIN HURT SAFARIS	J. WEITZ	SLP 8325 ARS
181	2	ROUGH TRAILES LTD	MANMAHAN BHAMRA	SLP 1725 MOSHI
182	2	ROYAL AFRICAN	ROGER CORFIELD	SLP 1393 ARS
183	2	SAFARI LEGACY	P. PATEL	SLP 284 ARS
184	2	SAFARI MAKERS	BARBARA COLE	SLP 12902 ARS
185	2	SANJAN LTD	PAUL OLIVER	SLP 425 ARS
186	2	SERENGETI SELECT	NATHAN SIMONSON	SLP 2703 ARS
187	2	SINGITA GRUMETI	ALASTAIR NORTON-GRIFFITH	SLP 0 ARS
188	2	SNOW CAP LTD	JUSTIN SALAKANA	SLP 8358 MOSHI
189	2	SNOW CAP LTD	LINE PALERMO	SLP 8358 MOSHI
190	2	SOKWE/ASILIA LTD	DAMIEN BELL	SLP 3052 ARS
191	2	SOPA MGT LTD	NNKO	SLP 1823 ARS
192	2	TAHOA/TCT	ABDUKADIR MOHAMED	SLP 1677 DSM
193	2	TANGANYIKA GAME FISHING AND PHOTOGRAPHIC SAFARIS AND TANZANIA BUNDU SAFARIS	KAMM	SLP 1561 MOSHI
194	2	TANZANIA BIG GAME SAFARIS	JAN RAMONI	SLP 2458 ARS
195	2	TANZANIA DAIMA	ELIBARIKI LAZARO	SLP 1490
196	2	TANZANIA TRAVEL CO. LTD.	SAM DIAH	SLP 10349 ARS
197	2	TANZANIA TRAVEL CO. LTD.	GODWIN SHEMEZAZA	SLP 10349 ARS
198	2	Tanzania Wildlife Exporters Asssociation (TWEA)	SAIDI A. GUMBO	SLP 14812 / 14813 ARS
199	2	TARANGIRE PARADISE CAMP	DEOGRATIUSS MWANRI	SLP 15250 ARS
200	2	TATO	MUSTAPHA AKUNAAY	SLP 6162 ARS
201	2	TATO/ULTRA TRAVEL	LEOPOLD B. KABENDERA	SLP 565 ARS
202	2	TGTS	I. HAYNES	SLP 2782 ARS
203	2	TGTS	MAURITZ LINDEQUE	SLP 2782 ARS
204	2	TGTS/WWS/K&D	MICHEL ALLARD	SLP 2782 ARS
205	2	THE GUARDIAN	ADAM IHUCHA	SLP 14333 ARS
206	2	THOMSON SAFARIS	DANIEL YAMAT	SLP 6074 ARS
207	2	THOMSON SAFARIS	LIZ MCKEE	SLP 6074 ARS
208	2	TUSKS TOURS AND SAFARIS	NAUTEJ S. MUDHER	SLP 711 MOSHI
209	2	TUSKS TOURS AND SAFARIS	NAURAJ S. BHAMRA	SLP 711 MOSHI
210	2	TWC	SAUL BASCKIN	SLP 15103 ARS
211	2	ULEA LODGES	ODE ROVER	NONE
212	2	ULEA. LTD	NICOLAS NEGRE	SLP 16532 ARS
213	2	UNIQUE	G.K. MASHA	SLP 2189 ARS
214	2	WHISTLING THORNE CAMP	HAGAI KISSILA	SLP 10735 ARS

NA.	SIKU	SHIRIKA	JINA LA MSHIRIKI	ANWANI
215	2	WWF-TPO	E. SUNGUSIA	SLP 63117 DSM
216	2	ZARA	AHMED ATTAS	SLP 1990 MOSHI
217	2	ZARA TOURS	ZAINAB ANSELI	SLP 1990 MOSHI
218	ZOTE	AFISA ARDHI, MINISTRY OF LANDS	D. MUSHENDWA	SLP 9230 DSM
219	ZOTE	AG DC	JOHN S.M. LUSSINGU	SLP 9503 SIMANJIRO / ORKESUMET
220	ZOTE	AG DED NGORONGORO	MASEGFIU TUMBUYA	SLP 1 LOLIONDO
221	ZOTE	AWF	HAMIS SEIF MUTINDA	SLP 20 NAMANGA
222	ZOTE	AWF	PAUL NTIATI	SLP 20 NAMANGA
223	ZOTE	AWF	THADEUS BINAMUNGU	SLP 2658 ARS
224	ZOTE	BURUNGE/JUHIBU WMA	NOAH L. TERELI	SLP 269 BABATI
225	ZOTE	DAS-MONDULI	FIDELIS L. JALLADY	SLP 6 MONDULI
226	ZOTE	DC	JOWIKA W. KASUNGA	SLP 10 LOLIONDO
227	ZOTE	DC BABATI	DAVID W.A. HOLLELA	SLP 11 BABATI
228	ZOTE	DOROBO	DAUDI PETERSON	SLP 2534 ARS
229	ZOTE	DRAVETI	DANIEL OLORIGISOI	SLP 1 NGORONGORO
230	ZOTE	ECOLOGICAL INITIATIVES	S. ANDERSON	SLP 428 ARS
231	ZOTE	FRIEDKIN CONSERVATION FUND	MICHEL ALLARD	SLP 2782 ARS
232	ZOTE	LAND OFFICER	PHINES S. SIJAONA	SLP 19455
233	ZOTE	LONGIDO D.C.	CHRISTIAN M. LAIZER	SLP 84 LONGIDO
234	ZOTE	M/KITI HUNTERS ASSOCIATION OF TANZANIA	ALI JUMBE	SLP 1325 ARS
235	ZOTE	M/KITI SUKURO	ANTHONY KAAYAI MURERO	SLP 14384 SIMANJIRO
236	ZOTE	MDC	N.S. MSUYA	SLP 1 MONDULI
237	ZOTE	MOIVARO LIKONA CAMPS	RAZBIR SINGH	SLP 11297 ARS
238	ZOTE	MONDULI DISTRICT COUNCIL	SIPORA J. LIANA	SLP 1 MONDULI
239	ZOTE	MUGUMU	MOKIRI WARENTO	SLP 176 MGM
240	ZOTE	OIKOS EAST AFRICA	A. ALLEGRETTI	SLP 415 USA RIVER
241	ZOTE	RHS (T) LTD	WESLEY KALESHU	BOS 8325 ARS
242	ZOTE	RUHUDJI LTD / RUNGWA GAME SAFARIS	MHINA MOHAMED	SLP 2353 ARS
243	ZOTE	SAFARI ROYAL HOLDINGS	VINCENT KIMARIO	SLP 13226 ARS
244	ZOTE	SAVANAS FOREVER TZ	FLORENTINA JULIUS	SLP 878 ARS
245	ZOTE	SAVANAS FOREVER TZ	ANDREW FERDINAND	SLP 878 ARS
246	ZOTE	SAVANAS FOREVER TZ	MAJORY KAZIYA	SLP 878 ARS
247	ZOTE	SAVANAS FOREVER TZ	CECILIA LUKINDO	SLP 878 ARS
248	ZOTE	SERENGETI DISTRICT COUNCIL	MARCO NGALAISUA	SLP 176 SERENGETI
249	ZOTE	SOKWE/ASILIA LTD	OLE KIRIMBAI	SLP 3052 ARS
250	ZOTE	TAHOA	MOHSIN ABDALLAH	SLP 20965 DSM
251	ZOTE	TAKIMS HOLIDAYS	DILAWAR KHAN	SLP 6023 ARS
252	ZOTE	TANZANIA BIG GAME SAFARIS / TANDALA HUNTING SAFARIS	AHMAD MUNISI	SLP 2458 ARS
253	ZOTE	TANZANIA WILDLIFE EXPORTERS ASSOCIATION (TWEA)	SAIDI A. GUMBO	SLP 14812 / 14813 ARS
254	ZOTE	TBGS /CFT / TANZANIA SAFARI RH…?	WEBBY KAPALISWA	SLP 2458 ARS
255	ZOTE	TNRF	CAROLINE CHUMO	SLP 15605 ARS

NA.	SIKU	SHIRIKA	JINA LA MSHIRIKI	ANWANI
256	ZOTE	TNRF	FRANCIS STOLLA	SLP 76366 DSM
257	ZOTE	U-CRT	EDWARD LOURE	SLP 13111
258	ZOTE	UN LODGE EN AFRIQUE	LT.COL. LEONARD WEREMA (RTD.)	SLP 16532 ARS
259	ZOTE	WILDLIFE DIVISION	MOHAMMED MADEHELE	SLP 1994 DSM
260	ZOTE	WILDLIFE DIVISION	FRANK E. MREMI	SLP 1541 ARS
261	ZOTE	WILDLIFE DIVISION	H.K. NJOVU	SLP 1994 DSM
262	ZOTE	WILDLIFE EXPLORER	GODREY MBISE	SLP 1439 ARS

A 3 MUHTASARI WA TATHMINI YA WASHIRIKI

		Siku ya Kwanza 28 Aprili Jamii na NGOs	**Siku ya Pili** 29 Aprili Makampuni ya Utalii – Picha na Uwindaji	**Siku Zote**
1.	**Vipengele vya agenda**			
	Nzuri sana au nzuri	73.1%	80.0%	75.0%
	Kawaida	24.4%	16.7%	22.2%
	Mbaya	2.6%	3.3%	2.8%
2.	**Uongozi wa mkutano**			
	Nzuri sana au nzuri	70.0%	73.5%	71.1%
	Kawaida	17.5%	20.6%	18.4%
	Mbaya	12.5%	5.9%	10.5%
3.	**Uchaguzi wa waalikwa**			
	Nzuri sana au nzuri	74.4%	79.4%	75.9%
	Kawaida	16.7%	20.6%	21.4%
	Mbaya	9.0%	0.0%	1.8%
4.	**Upangaji wa ukumbi**			
	Nzuri sana au nzuri	81.0%	66.7%	82.1%
	Kawaida	17.7%	30.3%	17.0%
	Mbaya	1.3%	3.0%	0.9%
5.	**Mahali / Venue**			
	Nzuri sana au nzuri	91.3%	59.4%	87.6%
	Kawaida	8.8%	37.5%	12.4%
	Mbaya	0.0%	3.1%	0.0%
6.	**Chakula na Vinywaji**			
	Nzuri sana au nzuri	94.9%	70.6%	87.6%
	Kawaida	5.1%	29.4%	12.4%
	Mbaya	0.0%	0.0%	0.0%
7.	**Muda wa mkutano**			
	Nzuri sana au nzuri	29.5%	21.2%	27.0%
	Kawaida	21.9%	51.2%	30.6%
	Mbaya au Mbaya sana	48.7%	27.2%	20.7%

MAONI

Siku ya Kwanza KISWAHILI	KIINGEREZA
1. Nimefurahishwa sana na huu mkutano hongera	I have been very please by this meeting, congratulations
2. Pamoja na kuletewa agenda, wajumbe wangepewa nafasi ya kuongoza agenda za kujadili, kila group ingekuwa na ukumbi wa kujadili kulikuwa na usumbufu ahsante kwa kutuweka pamoja all players this history a step forward	Together with being provided the agenda, participants should have been given the opportunity to lead discussions. Every group should have been given its own room there was a lot of disturbance. Thank for bringing us all together.
3. Mikutano ya namna hii ifanyike mara kwa mara	Meetings like this should happen regularly
4. Kwa jambo muhimu kama hii unahitaji si chini ya siku nne (4)	Important issues like this require at least four days.
5. Hoja ya wanyamapori ni rasilimali muhimu kwa watumiaji wote hivyo ili iwe endelevu ni muhimu kupata muda kujadili	Wildlife is an important resource issue to dispute for all users therefore for it to be sustainable, it is important to have time for discussion.
6. Endeleeni na juhudi hizo na kurekebisha makoso madogomadogo	Continue these efforts and improve on minor errors.
7. Wildlife colleges were not in the meeting	--
8. Tutunze na kuhifadhi urithi wetu wa mali asili tusije kuwaadhia watu wa nje waharibu na kunyonya mali asili na mali yeto or they are here for their own benefit	Let's care for and protect our heritage of natural resources. Let's not allow bother outsider until they ruin and stuck our resources and wealth…
9. Need to get representation from each sector, e.g. professional hunting companies or tour and hotel operators	--
10. Ni vizuri sana wote kushirikishwa	It's very good for all to participate
11. Wizara iendelee na ushirikishwaji zaidi	The Ministry should continue with more cooperation
12. Iende vijijini kwa wananchi	This should go to the village for citizens
13. Huduma zote ni nzuri	All services are good
14. Mkutano wa wanyamapori washirikishwa jamii	The meeting on wildlife – the community is involved
15. Wizara iendelee na ushirikishwaji zaidi	The Ministry should continue with more cooperation
16. Kupata eneo lingine kijijini na seminar ufahamu zaidi	To get an another area in the village for further understanding
17. Kupata semina kijijini	To get a seminar in the village
18. Muda wa uchangiaji hautoshi	Time for contributions was not enough
19. Maoni yaliyotolewa yawekwe kwenye rasimu	Comments made should be put in the record
20. Muda wa uwe wa kutosha angalao siku mbili	The sufficient time would be at least two days.
21. Mambo ni mengi na muda ni mfupi	There are many issues and the time is short.
22. Serikali kuu idara ya wanyamaporti inatutumia kwa manufaa ya idara hasara kwa wanavijiji	Central government / WD will use for their benefit and for the detriment of villagers.
23. Umekuwa mkutano wa kisiasa zaidi	It has become a political meeting, similar to MA

Siku ya Kwanza KISWAHILI	 KIINGEREZA
umefanana na mikutano ya MA DC	DC meetings
24. Idara izingatie mapendekezo	The WD should follow recommendations
25. Chakula kizuri	Good food
26. Tunaomba muda uongezwa au siku	We request for time to be increased
27. Muda wa siku moja ni mfupi hivyo muda uongezwe	One day is short and should be extended
28. Taarifa ya kikao kama hii itolewe mapema zaidi	Information about this meeting should be disseminated soon
29. Malipo yafanyike sawa kwani muda wa mkutano umesababisha watu wa Longido, Monduli kulala Arusha alafu Allowance inatolewa ya siku mbili	Payment [of per diems] should be fair because the meeting has caused people from Longido, Monduli to sleep in Arusha, therefore money should be given for two days.
30. Ningependa muda wa mkutano uongezwe ili kutoa nafasi ya kutafakari kwa kina vipengele muhimu	I would like the meeting length to be extended in order to provide a chance for detailed discussion on important issues.
31. Washiriki watengwe kulingana na mahitaji	Participants should be separated depending on needs
32. Naomba muda wa mwaliko iwe imeandaliwa muhtasari iwe imetumwa kwa kupitia kabla ya kikao	I request at the time of invitation that an agenda/briefing be provided before the meeting
33. Hii ni sehemu ya kueneza elimu kwa wadau kwa vitendo, isiwe mwisho	This is part of spreading education for stakeholders by action. Let it not be the end.
34. Muda uongezwe katika vikao hivi	The time should be extended for these meetings
35. Mwaliko haukuwa mzuri na muda haukutosha na elimu ifike vijijini	The invitation was not good and time was not sufficient and education should reach the villages
36. Mkutano kwa maoni yangu ni mzuri hivyo uendelee kila mara	The meeting was good in my opionion, therefore it should continue regularly
37. Mwenyekiti hafai kuendesha mkutano	The Chair was not fit to run a meeting.
38. Mwenyekiti alikuwa biased kuchagua wachangia mada	The Chair was biased in choosing participants to speak
39. Mkutano ulikuwa mzuri lakini muda mfupi sana	The meeting was good but the time was very short
40. Ushirikishwaji wa jamii uendelee	Community participation should continue
41. Semina ilikuwa nzuri ila muda ni mfupi sana	The seminar was good but the time was very short
42. Asilimia 80 maandalizi ni mazuri	80 percent of the preparations were good
43. Naomba washra endele kutolewa vijijini	I request that the discussion continue in villages
44. Mada zimepelekwa haraka na kupingana na washiriki	The agenda was taken quickly and against the participants
45. Muda uongezwe siku nyingine	Time should be added for one day
46. Mikutano ya ushirikishwaji kama hii ifanyike mara kwa mara	Participatory meetings like this should happen regularly
47. Wakati mwingine maandalizi yawe mazuri zaidi na mwenyekiti aache kukumbati Magabacholi	In the future preparations should be better and the Chair should stop embracing *Magabacholi*
48. Tushirikishe kuhusu kutunga sheria na sera mbalimbali	Let's cooperate in creating various law and policies
49. Tuwe tunashirikishwa michokoto yote ya kutunga sheria zinazotuhusu	Let's be involved in all processes and in creating laws relevant to us

Siku ya Kwanza KISWAHILI	KIINGEREZA
50. Wajumbe wangepewa muda zaida wa kusoma sera/kanuni kabla ya kikao michango ingekuwa mizuri zaidi	Participants should have been given more time to read the policies and regulations before the meeting. Contributions would have been better
51. Naomba siku za vikao/mkutano iongezwe	I request that that days be added to the meeting
52. Ni matarajio yangu wizara itafanyia kazi	It is my expectation that the Ministry will act on this meeting
53. Tunaomba tuongezewe siku moja zaidi tuweze kujifunza	We request to add more days so we may learn
54. Tunaomba tuongezee muda ili tuweze kujifunza	We request to add more days so we may learn
55. Mikutano kama hii ingeendeshwa mara kwa mara ili wananchi washirikishwa	Meetings like these should be run regularly as to involve citizens
56. Ni vema kuweko na semina	It is good to have a seminar
57. Sound system and electric cuts	--
58. The meeting resolution should be well documented, communicated and distributed to all participants	--
59. Ni mwanzo mzuri wa uongozi ulioko madarakani kwani ni mkutano wa kihistoria wa kubadilishana uzoefu na kuwasilisha maoni na mapendekezi juu ya sheria iliyoko ili kuruhusu kila mmoja kuendesha shughuli zake kwa mategemeo na malengo yetu	It is a good start for the new leadership as this meeting is history for exchanging experience and representing opinions and recommendations about the current law in order to allow everyone to proceed with his activities via his expectations and goals
60. Kwa vile ni mkutano wa kwanza wa aina hii, kuna maswala mengi muhimu hayakujadiliwa. Nimuhimu muda kuwa wa kutosha, na agenda kutoka ushirikishi	As this meeting is the first of its kind, there were many issues left unaddressed. It is important to have enough time and to have a mutually planned agenda
61. Muda uongezwa kwa wakati mwingine	Time should be extended in future

Siku ya Pili KIINGEREZA	KISWAHILI
1. Worth attending, looking forward to action	Nzuri kuhudhuria, nitarajia matokeo
2. Is a good starting point, but much more discussion among <u>all</u> stakeholders needed before finalization. It is far too important.	Mwanzo mzuri, lakini inahitajika mjadala zaidi kati ya wadau <u>wote</u> kabla kukamilisha sheria. Ni muhimu mno.
3. Well represented, well voiced	Uwakilishi mzuri, wengi wamechangia hoja
4. The meeting was arranged properly. Our chairman had good information on wildlife.	Mkutano uliandaliwa vizuri. Mwenyekiti alikuwa na taarifa nzuri kuhusu wanyamapori
5. Arguments should be to the point and not to go on and on.	Hoja zingekuwa makini bila kuchukua muda mrefu sana
6. We needed more time for discussion	Muda uongezwe kwa majadiliano
7. The organizers should come with a paper which has data/findings for the groups to contribute	Watendaji wa mkutano waandae ripoti ya tathmini ya mkutano
8. The duration was short it is better to have enough time to go about the matters	Muda ulikuwa mfupi. Ni vema kuwa na muda wa kutosha ili kupitia mambo yote
9. Facilitation was long-winded, badly	Uendeshaji wa mkutano ulikuwa taratibu sana,

	explained. Could be so much shorter! The schedule via email beforehand would have saved a lot of time.	bila ufumbuzi mzuri. Ungekuwa mfupi zaidi! Tume ajenda kwa email wakati mwingine
10.	Should the organization arrange the feedback procedure	Watendaji wangepanga taratibu wa kusambaza taarifa ya matokeo ya mkutano
11.	To combine hunters and photographic companies in a discussion about non-consumptive wildlife regulations is a conflict of interests!	Kushirikisha makampuni ya uwindaji na ya upiga picha katika mkutano wa kanuni ya matumizi ya wanyamapori yasiyo ya uvunaji kunasabibisha migogoro!
12.	This meeting should have been organized earlier. There are international meetings and the budget session is around the corner. I doubt if these proposals will be attend soon.	Mkutano huu ungeandaliwa mapema zaidi. Mikutano ya kimataifa itatokea hivi karibuni na pia Bungeni watapanga bajeti. Sidhani kama mapendekezo haya hatafanyiwa kazi mapema.
13.	Such meetings should be often - once every 6 months	Mikutano kama hii ifanyike mara kwa mara – kila miezi 6
14.	Other agenda points were not covered/touched at all	Vipengele vingine havikujadiliwa
15.	Thank you for communicating	Asante kwa kuwasiliana
16.	The main agenda was OK but conflicting areas were not given appropriate attention.	Ajenda kuu ilikuwa sawa ila masuala yanayosabibisha migogoro hayakupewa muda wa kutosha
17.	Next time have a facilitator - impartial - and a better venue	Wakati mwingine kuwa na mwenyekiti ambaye anakubalika pande zote pamoja na ukumbi mzuri zaidi
18.	Need main agenda item to circulate well before meeting.	Ajenda kuu itolewe mapema zaidi kabla ya mkutano
19.	Excellent initiative, would have been great to have this 6 months ago already!	Ari nzuri sana, ingependeza kufanya mkutano huu kabla ya miezi 6
20.	Presentation of the current situation was necessary for better outcomes of the meetings.	Wangetoa habari ya hali kwa sasa hivi ili kuboresha matokeo ya mkutano